

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

2014

Bc. Romana Statníková

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

Závislost na nakupování

Compulsive Buying

Vedoucí práce:

PhDr. Anna Arnoldová

Autorka:

Bc. Romana Statníková

Poděkování

Děkuji paní doktorce PhDr. Anně Arnoldové za odborné vedení práce a cenné rady. Dále děkuji panu doktorovi MUDr. Karlovi Nešporovi a sociální pracovníci Mgr. Michaele Rolníkové, DiS., kteří mi pomohli získat cenné informace a zdroje k tématu mé diplomové práce. Také děkuji svému příteli a celé své rodině za podporu a trpělivost.

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem „Závislost na nakupování“ napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“

V Praze dne...

Romana Statníková

Anotace

Tématem této diplomové práce je závislost na nakupování a je zaměřena na problematiku a nebezpečí oniomanie neboli patologického nakupování. Úvodní část se zabývá objasněním pojmu závislost, jejími druhy, znaky, příčinami a důsledky. V dalších kapitolách se věnuje samotné závislosti na nakupování jako druhem behaviorální závislosti, jejíž důsledky způsobují časté problémy v oblasti vztahů, společenského života, deprese a zadluženosti. Vysvětluje problematiku diagnostiky této poruchy, její příčiny a projevy.

Poslední kapitoly teoretické části popisují možné způsoby léčby závislosti na nakupování a spojení oniomanie s dalšími závislostmi či genderovou otázkou.

Výzkumná část diplomové práce se zabývá mírou informovanosti a orientace v dané problematice u vysokoškolských studentů konkrétně z Husitské teologické fakulty.

Klíčová slova

Závislost, návykové chování, kompulzivní porucha, impulzivní chování, oniomanie, shopaholismus, obsese, nakupování, nutkavé, nezdrženlivé, behaviorální závislost, patologické nakupování

Anotation

The diploma thesis is looking to examine the topic of shopping addiction focused specially on problems of oniomania (pathological shopping). First of all, the term "addiction" is described and clarified with its types, characteristics, causes and consequences. In following chapters paper describes particular issues of shopping addiction as a type of behavioural addiction which is causing addicted person lot of stress and complications with relationships and finance dealing. The diagnosis of oniomania, its causes and symptoms are also examined in the paper.

Last chapters of the theoretical part describe possible methods of curing shopping addiction and linking with another addictions or gender.

The research part of thesis is looking at awareness on the topic among university students especialy from Hussite Theological Faculty.

Key words

Addiction, addictive behaviors, compulsive disorder, impulsive behavior, oniomania, compulsive buying, shopaholism, obsessions, shopping, compulsive, incontient, behavioral addiction, pathological shopping

Obsah

Úvod	11
TEORETICKÁ ČÁST	13
1. Návykové chování a závislost	14
1.1 Definice závislosti	14
1.2 Znaky závislosti.....	16
1.3 Příčiny závislosti.....	20
1.4 Druhy závislostí.....	24
1.4.1 Fyzické (látkové) závislosti.....	24
1.4.2 Psychické (nelátkové) závislosti	26
1.5 Návykové chování	26
1.6 Přechody mezi závislostmi	27
1.7 Kořeny závislosti	28
2. Oniománie.....	29
2.1 Historie vývoje problematiky oniománie	30
2.2 Definice oniománie neboli „závislosti“ na nakupování.....	31
2.2.1 Klasifikace dle MKN – 10	33
2.3 Příčiny oniománie.....	34
2.4 Projevy a typické rysy „závislosti“ na nakupování	36
2.5 Důsledky patologického nakupování.....	39
2.6 Léčba závislosti na nakupování	40
3. Faktory ovlivňující nezdrženlivé chování	43
3.1 Vnitřní faktory	43
3.2 Vnější faktory	45
4. Oniománie v souvislosti s genderovou otázkou	47
5. Spojitost závislosti na nakupování s jinou závislostí.....	48
5.1 Křížová závislost mezi oniománií a poruchami příjmu potravy	49
5.2 Křížová závislost mezi oniománií a alkoholismem.....	50
PRAKTICKÁ ČÁST.....	51
6. Analýza stavu informovanosti a orientace v problematice závislosti na nakupování u studentu HTF.....	52
6.1 Média a společnost	52
6.2 Cíl	53
6.3 Úkoly	54
6.4 Metody a metodika šetření.....	54
6.5 Výsledky a jejich interpretace	56

6.6	Závěr šetření	73
7.	Závěr	74
	Literatura.....	75
	Internetové zdroje	79
	Přílohy	82

Seznam použitých symbolů a zkratk

Aj. - A jiné.

Apod. - A podobně.

Atd. - A tak dále.

Cit. - Citováno.

Č. – Číslo

HIV - Z angl. Human Immunodeficiency Virus, virus lidské imunitní nedostatečnosti.

HTF – Husitsko teologická fakulta.

Kol. - Kolektiv.

LSD - Diethylamid kyseliny lysergové, bezbarvá krystalická látka využívaná jako
Halucinogen.

Např. - Například.

Resp. - Respektive.

SSRI - Selektivní inhibitory zpětného vychytávání serotoninu.

Str. - Strana.

Tzv. - Takzvaný.

Úvod

Tématem mé diplomové práce je závislost na nakupování. Patologické nakupování je pojem, se kterým se setkáme nejen v oblasti psychosociální, ale i v oblasti ekonomie a obchodu. Závislost na nakupování se stává fenoménem dnešní doby, který se tiše vkrádá do života lidí v současné společnosti, proto je nutné mu věnovat více pozornosti. Zabývat se touto poruchou je podstatné i proto, aby závislí i jejich okolí mohli vést opět ekonomicky vyrovnaný život.

Není to pojem zcela neznámý, hlavně tedy v zahraničí se již vedly rozsáhlé studie na toto téma, které ukazují alarmující výsledky. Nicméně dnešní veřejnost je s touto poruchou stále ještě málo obeznána. Povědomí občanů o této chorobě je jen povrchní a to převážně z lifestyleových magazínů.

První kapitoly nás seznamují s pojmem závislost a návykové chování, jejich definicí, projevy a příčiny vzniku závislostí. V dalších kapitolách jsou popsány druhy závislostí, které se v základu dělí na látkové a behaviorální. Přechody mezi závislostmi hrají významnou roli, proto nebyly opomenuty. Důležité je si uvědomit i kořeny závislosti, které nám odkryjí, proč mají lidé sklony k návykovému chování.

Ve druhé kapitole jsem se už zaměřila konkrétně na závislost na nakupování. Dozvíme se zde historii vývoje problematiky, definici a problémy spojené s klasifikací oniomanie.

Kapitola popisuje i příčiny a důsledky závislosti na nakupování, které mohou mít fatální až destruktivní vliv na jedince a mnohdy i jeho okolí. V neposlední řadě je důležité uvést i léčbu této poruchy a doporučení, kde vyhledat pomoc.

Třetí kapitola se zabývá faktory ovlivňující vznik patologického nakupování, kde kromě osobnostních vlivů, hrají významnou roli i např. marketing či finanční negramotnost.

Kapitola čtvrtá nás seznamuje se souvislostmi mezi oniománií a genderovou otázkou. Na téma propojenosti patologického nakupování s jednotlivým pohlavím bylo v zahraničí provedeno mnoho výzkumů, které ukazují, že pohlaví má spojitost s kompulzivní nakupováním.

Kapitola komorbidit v souvislosti s oniománií nám představí výsledky některých studií, které se křížovou závislostí zabývaly. Tyto studie prokazují, že křížové závislosti ve spojení s patologickým nakupováním není nic neobvyklého, naopak se dá říct, že se jedná o pravidlo. Uvedené jsou konkrétně propojení s poruchami příjmu potravy nebo alkoholismem.

Výzkumná část diplomové práce zjišťuje úroveň informovanosti a orientace v problematice závislosti na nakupování u vysokoškolských studentů na zdejší fakultě. Tedy na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy. Vybrala jsem studenty, kteří zde studují obor psychosociální studia či

charitativní a sociální práci. Jedná se o budoucí sociální a krizové pracovníky, kteří budou pracovat převážně s lidmi sociálně znevýhodněnými. Budou provádět odbornou poradenskou a intervenční činnost v poradenských, krizových a azylových centrech. Jedná se o budoucí sociální pracovníky, u kterých je znalost oniomanie, dle mého názoru, zcela nezbytná. Závislost na nakupování může vést přes celou řadu dalších problémů k tomu největšímu, k sociálnímu vyloučení a sociální pracovník by měl být schopen této situaci předejít, případně znát způsoby, jak situaci napravit a být klientovi nápomocen.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Návykové chování a závislost

V této kapitole bych se ráda zabývala pojmy „závislost“ a „návykové chování“, kořeny jejich vzniku a pochopení bio-psycho-sociálně-spirituálního modelu závislosti. Tyto pojmy jsou důležité pro orientaci v tématu mé magisterské práce a podstatné k pochopení problémů lidí postižených závislostí či návykovým chováním. Vždyť už od nepaměti, prakticky od našeho vzniku, jsme na něčem, či někom závislí, a celý náš vývoj se potýkáme s napětím na cestě od závislosti k nezávislosti.

1.1 Definice závislosti

Dlouho jsem přemýšlela nad tím, co je vlastně závislost a jak ji co nejlépe definovat. Za závislost lze považovat i stav, který je podmíněn nějakou okolností či situací, kterou člověk potřebuje, nebo si dokonce myslí, že ji potřebuje ke své existenci. Každý živý organismus, tedy i člověk, je přeci závislý na vzduchu, který potřebuje k životu, na vodě, či dostatku kvalitní potravy. A to nemluvím o závislosti na osobě, kdy tím mám na mysli, že člověk potřebuje k životu sociální vazby, lásku, péči, nebo jen přítomnost osoby blízké. Je přeci přirozené, že za normálních okolností je dítě závislé na svých rodičích. Závislost se může objevit i při prožitcích. Zním spoustu takových, kteří vyhledávají opakovaně určité prožitky. Závislosti na prožitcích způsobují hormony (např. adrenalin, serotonin, atd.), které se uvolňují bezprostředně při vykonávané činnosti či přítomností objektu závislosti. Ukazuje se, že v životě není zrovna těžké, rozhodně ne v dnešní době, sklouznout ze závislosti přirozené do závislosti patologické.

Z formálního hlediska je závislost to, co odpovídá definici závislosti podle Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10). Definice závislosti podle 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí je „**Syndrom závislosti** (statický kód F1X.2, na místo x před desetinou tečku se doplňuje látka): Je to skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více. Centrální popisnou charakteristikou syndromu závislosti je touha (často silná až přemáhající) brát psychoaktivní látky (které mohou, avšak nemusí být lékařsky předepsány), alkohol nebo tabák. Návrat k užívání látky po období abstinence často vede k rychlejšímu znovuobjevení jiných rysů syndromu, než je tomu u jedinců, u nichž se závislost

nevykytuje. Definitivní diagnóza závislosti by se obvykle měla stanovit pouze tehdy, jestliže během roku došlo ke třem nebo více z následujících jevů:

- a) **silná touha nebo pocit puzení** užívat látku;
- b) **potíže v sebeovládání** při užívání látky, a to pokud jde o začátek a ukončení nebo o množství látky;
- c) **tělesný odvykací stav**: Látka je užívána s úmyslem zmenšit příznaky vyvolané předchozím užíváním této látky, případně dochází k odvykacímu stavu, který je typický pro tu kterou látku. K mírnění odvykacího stavu se také někdy používá příbuzná látka s podobnými účinky;
- d) **průkaz tolerance k účinku látky** jako je vyžadování vyšších dávek látek, aby se dosáhlo účinku původně vyvolaného nižšími dávkami (jasné příklady lze nalézt u jedinců závislých na alkoholu a opiátech, kteří mohou brát denně takové množství látky, které by zneschopnilo, nebo i usmrtilo uživatele bez tolerance);
- e) **postupné zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů** ve prospěch užívané psychoaktivní látky a zvýšené množství času k získání nebo užívání látky, nebo zotavení se z jejího účinku;

Pokračování v užívání přes jasný důkaz zjevně škodlivých následků: poškození jater nadměrným pitím, depresivní stavy vyplývající z nadměrného užívání látek nebo toxické poškození myšlení“. (Nešpor, K., 2011, str. 9-10)

Podle autorů Patologické závislosti „*pojmem závislost používáme pro popis vztahu mezi organismem a jevem, objektem. Vztah vzniká opakovaným kontaktem s předmětem závislosti, přičemž tento kontakt se stává postupně častějším, intenzivnějším a komplexnějším. To znamená, že závislost je komplexní povahy, neboť postihuje jak jedince, tak okolí*“. (Pokorný, Teclová a Tomko, 2002, str. 14)

Každý člověk je do jisté míry na něčem či někom závislý. Tuto skutečnost nelze popřít, tudíž je nutno brát závislost jako součást našeho života, kterou nelze oddělit. Přestože si mnohdy naše závislosti neuvědomujeme, projevují se v našem chování stejně jako např. potřeby či emoce. Dá se tedy říci, že neexistuje nic, na čem bychom se nemohli stát závislími.

1.2 Znaky závislosti

1. znak: Silná touha užívat látku tzv. craving neboli bažení

Mezi bažením a obyčejným chtěním je značný rozdíl. Velmi dobře to vysvětluje MUDr. Nešpor (Nešpor a Csémy, 1999) v publikaci, která je přímo zaměřená na „craving“. Uvádí zde některé objektivní projevy při psychickém bažení, jako jsou například:

- oslabená paměť
- vyšší produkce slin u závislých na alkoholu
- zvýšený tep systolického krevního tlaku
- nálezy související s aktivací určitých částí mozku
- zhoršený postřeh
- zvýšená aktivita potních žláz, snížená tělesná

Některé z uvedených projevů jsou typické i pro stres. Aktivní mozková centra při bažení souvisejí s pamětí a emocemi. Právě proto se zhoršuje paměť a dochází k dennímu snění o návykové látce, které odvádí pozornost od běžného života. Celkově se zhoršují kognitivní funkce, tedy dochází ke špatným úsudkům či rozhodování. (Nešpor, 2011)

2. znak: Zhoršené sebeovládání

Jako druhý znak závislosti jsou uváděné potíže se sebeovládáním a to konkrétně u začátku a ukončení závislostního projevu nebo v množství užívané látky. Zhoršené sebeovládání úzce souvisí s bažením, avšak není to totéž. S určitostí však můžeme říct, že bažení zhoršuje sebeovládání. To však neznamená, že lidé se silným bažením nemohou zvládat své sebeovládání a opačně. Lidé, kteří nepocítí ují bažení, tak mohou mít v souvislosti s návykovou látkou potíže se sebekontrolou. Nešpor (2011) zmiňuje 5 typických okolností, kdy se objevuje narušené sebeovládání bez předchozího silného „cravingu“:

- 1) Závislý si hůře uvědomuje sám sebe a své emoce
- 2) Snížené sebeuvědomění může mít souvislost i s velkou únavou a dlouhodobým vyčerpáním
- 3) Zhoršit sebeuvědomění a přímo oslabit i samotné sebeovládání může i návyková látka, a to jiná než ta, na kterou je pacient navyklý (např. alkohol u závislého na heroinu).
- 4) Asi nejčastějším důvodem špatného vnímání bažení a nedostatečného sebeovládání bývá to, že k recidivnímu chování závislého dojde rychle a ve vysoce rizikovém prostředí, který měl pacient spojený s užíváním drogy (např. rockový klub, restaurace apod.)
- 5) Potlačováním a popíráním bažení může mít za následek úzkost, která pak může bažení zesílit a dále oslabit sebeovládání.

Dá se tedy jednoduše říct, že „craving“ je spíše subjektivní projev. Spojení bažení a sebeovládání krásně vysvětluje přirovnání k autobusu: *„Psychiku člověka lze přirovnat k autobusu. V autobusu se kromě jiných cestujících veze i pan Blbec. Jestliže začne vykřikovat, že chce řídit, je to bažení. Jestliže ho k řízení pustíme, je to ztráta sebeovládání. Ztráta sebeovládání je samozřejmě mnohem nebezpečnější. V rámci skupinové terapie ne např. možné nechávat pacienty, aby řekli, jak budou na pana Blbce reagovat, až bude zase chtít převzít řízení jejich autobusu“*. (Nešpor, K., 2011, str.16)

3. znak: Somatický (tělesný) odvykací stav

Aby se mohl diagnostikovat odvykací stav, tak musí být splněna následující kritéria:

- nedávné vysazení nebo redukce drogy, která byla opakovaně nebo dlouhodobě užívána
- příznaky se shodují se známými známkami odvykacího syndromu (viz.dále)
- projevy nejsou opodstatněné tělesným onemocněním nesouvisejícím na užívání drogy a nejsou lépe vysvětlitelné jinou psychickou či behaviorální poruchou

(Nešpor, 2011)

Diagnostická kritéria pro některé konkrétní odvykací syndromy:

- **Alkohol, alespoň 3 příznaky z následujících:** „bolesti hlavy, pocení, zrychlený tep nebo vyšší krevní tlak, tzv. velké epileptické záchvaty (GM), nevolnost či zvracení, přechodné

halucinace nebo iluze, psychosomatický neklid, pocit choroby a slabosti, nespavost, třes jazyka, víček a prstů“.

- **Opioidy (např. heroin), alespoň 3 příznaky z následujících:** „slzení, zívání, výtoky z nosu, bolesti svalů či křeče, husí kůže nebo opakované pocení, zrychlený tep nebo vyšší krevní tlak, křeče v břiše, nevolnost či zvracení, neklidný spánek, rozšíření zornic, silná touha po opiátu“.
 - **Kanabis (např. marihuana nebo hašiš):** „definitivní kritéria nejsou stanovena, může trvat od několika hodin do sedmi dní, projeví se např. úzkostí, podrážděností, třesy rukou, pocením a svalovou slabostí“.
 - **Sedativa a hypnotika, alespoň 3 příznaky z následujících:** „zrychlený tep, bolest hlavy, insomnie, tzv. velké epileptické záchvaty (GM), třes jazyka, víček nebo prstů, přechodné halucinace nebo iluze, pokles svalového tonu ve stoji, psychomotorický neklid, nevolnost či zvracení, pocit choroby a slabosti, paranoidní představy (cítí se pronásledován)“.
 - **Kokain a jiná stimulantia (např. pervitin), alespoň 2 příznaky z následujících:** „letargie a únava, bizarní nebo nepříjemné sny, zvýšená chuť k jídlu, zpomalení psychomotoriky či neklid, silná touha po droze, nespavost nebo nadměrná spavost“.
- (Nešpor, K., 2011, str. 17)

4. znak: Růst tolerance

Je známo, že tolerance se projevuje tak, že k dosažení stejného účinku je zapotřebí zvýšení dávky nebo že stejná dávka má nižší účinnost. Dosud však není úplně jasné, jak tolerance vzniká. Zvýšenou toleranci může způsobovat v důsledku nižší reaktivita centrální nervové soustavy na návykovou látku. Dalším důvodem může být rychlejší odbourávání látky v těle (např. rychlejší odbourávání alkoholu v játrech). (Nešpor, 2011)

Pan doktor Nešpor ve své publikaci (2011) uvádí možné případy, kdy tolerance na drogu může klesnout. O těchto možnostech musí terapeut svého pacienta informovat, aby byl na tuto situaci připravený.

- Při vzniku tolerance na drogu můžou hrát roli psychologické vlivy. Tolerance na heroin může náhle poklesnout v důsledku změny prostředí, které je pro drogově závislého cizí

a neznámé např. při cestě do zahraničí. V tom případě může závislý předávkovat svůj organismus dávkou, na kterou měl za normálních okolností toleranci.

- Tolerance výrazně klesá v důsledku předchozí abstinence, hlavně u těžce závislých na heroinu. Pokud by se chtěli v budoucnu k užívání vrátit, měli by začít s nižšími dávkami, nebo by mohlo dojít k otravě.
- Tolerance klesá i u závislých na alkoholu v pokročilém stádiu problému nebo ve vyšším věku.
- Ke snížení tolerance může dojít i v souvislosti s některými onemocněními např. jaterními nebo při léčbě některými léky.

5. znak: Zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů

Podstatnou a často se vyskytující známkou závislosti je zanedbávání aktivit či zájmů, které člověku působí potěšení, ve prospěch užívání drogy. Postupně se zvyšuje množství času věnovaného k získání látky, jejího užívání či zotavování se z ní. Starší publikace uvádí v této souvislosti, že jde o zúžené spektrum chování nebo stereotypní chování ve vazbě k návykové látce. Paradoxem je, že mnozí mladí lidé se k užívání drog uchýlí za účelem objevování něčeho nového a vzrušujícího, avšak po vytvoření závislosti na droze se jejich život stává silně monotónním. Celý jejich životní styl se točí okolo drogy (shánění drogy, intoxikace, zotavení se a nové shánění návykové látky. (Nešpor, 2011)

6. znak: Pokračování v užívání přes jasný důkaz škodlivých následků

Nešpor (2011) tvrdí, že k tomu, aby byl tento znak uznatelný, je nutné, aby byl pacient o škodlivých následcích informován. Např. v případě člověka, který si návykovou látkou trvale poškozuje játra, se nejedná o znak závislosti, dokud ho o tom neinformuje lékař. Pokud i přes upozornění na jeho zdravotní stav a o škodlivých následcích dalšího užívání dále v činnosti pokračuje, jedná se o znak závislosti.

Stádia užívání jsou:

- experiment - jedinec bere drogy, pouze pokud jsou mu nabídnuty, je ovlivněn zvědavostí

- stádium aktivního vyhledávání - jedinec se druží s ostatními uživateli, vyčleňuje se od původního okruhu lidí
- stádium zaujetí drogou - člověk mění své životní postoje, snižuje se pracovní výkonnost
- stádium závislosti - jedinec nezná jiné lidi, než kteří užívají stejnou drogu jako on sám, případně drogu užívá i když je sám, dochází k duševním a fyzickým problémům, je zcela zaujat drogami (Nešpor, 2011).

1.3 Příčiny závislosti

Podle Presla (1995) se na vzniku drogové závislosti podílejí tři základní faktory.

1. Osobnost člověka a její charakteristika

Je zapotřebí sdělit, že neexistuje osobnost, která by byla proti vzniku závislosti absolutně chráněna či imunní. Nicméně pravděpodobnost vzniku závislosti je vyšší u:

- a) osob přecitlivělých, více zranitelných, trpících úzkostmi či komplexem méněcennosti, se sklonem k většímu sebezpozorování. Nejžádanějšími drogami jsou v tomto případě stimulační látky.
- b) osob extrovertních, které mají sklony k impulzivnímu či podrážděnému chování, k dramatizování a zvýšené sebestřednosti. Vyznačují se častými konflikty s okolím i ve škole, sklonem k agresivitě a jsou nestálí. Tito jedinci preferují opiáty pro jejich tlumivý a zklidňující účinek.

2. Vliv prostředí

Na vzniku drogové závislosti se podle Presla (1995) nejvíce podílí prostředí. Do této skupiny můžeme prakticky řadit vše, co nás obklopuje. Patří sem rodina, škola, vrstevníci, masmédiá, zaměstnání atd. Všechny tyto faktory více či méně formují náš postoj ke světu (včetně drog).

a) Rodina: má největší vliv na osobnost jedince a to především matka

Mezi rizikové faktory ovlivňující vznik drogové závislosti patří:

- Tzv. hyperprotektivní rodič, ve většině případů to bývá matka. Jedná se o nadměrnou péči matky o své potomstvo. Výrazný je tento problém především v období puberty, kdy se matka chová nepřiměřeně k věku dítěte, stále s ním jedná jako s malým, nadměrně jej opečovává.
- Nedostatečná rodičovská péče o děti, kdy je dítě deprivováno. Rodiče nemají na děti dostatek času a příliš se jim nevěnují. V důsledku zanedbávání ze strany rodičů si děti mohou dělat, co chtějí. Projevuje se silná absence autorit.
- Závislost některého člena rodiny atd.

b) Kamarádi, vrstevníci, parta:

Ovlivňování se, vzájemné působení a interakce vzniklé v rámci party či jiné sociální skupiny mezi vrstevníky a kamarády, může být kladného, ale i záporného charakteru. Jejich zájmy, životní směr, hodnoty, názory atd. utvářejí jistou ochranu nebo naopak riziko v drogové problematice. Nejrizikovější skupinou je mládež ve věku 13 – 15 let.

- Snížené riziko vzniku drogové závislosti se vyskytuje u skupin určitým způsobem ideologicky či kultovně orientované s odmítavým a negativním postojem vůči drogám.
- Druhou skupinu tvoří mládež, kde je vztah k drogám velice tolerantní. Ve většině případů se jedná o volná seskupení př. příznivců určité životní filozofie (např. house kultura), kde je droga chápána jako módní prostředek k dosažení určitého příjemného stavu. Návyková látka je zde chápána jako prostředek, nikoli cíl. Aplikuje se méně rizikovým způsobem, sporadicky, příležitostně a k závislosti vede jen málokdy.
- Vysoce rizikový je vstup do party, která je na užívání drog přímo orientovaná. Čím více se prohlubuje jejich drogová závislost, o to více se prohlubuje propast mezi jednotlivými členy party. Tato skupina většinou končí rozpadem a izolací závislého jedince od ostatních.

c) Partnerský vztah, profese

- Život v partnerství s člověkem závislým na drogách není lehký a nese sebou řadu rizik pro nezávislého partnera, a to hlavně v oblasti zdraví (infikování HIV, hepatitidy apod.), tak i právní (kriminalita).
- V zaměstnání jsou především riziková místa, kde je přímý kontakt s návykovými látkami (př. nemocnice). V posledních letech bylo zjištěno, že drogové problémy se více vyskytují u osob vyčerpaných a ve stresu, př. u úspěšných podnikatelů, kde se užívají drogy jako stimulant nebo jako únik a relax.

d) Škola:

Mezi rizikové faktory přispívající ke vzniku drogové závislosti patří:

- špatný prospěch a výsledky,
- nezapadnutí a neoblíbenost v třídním kolektivu,
- stres, nadměrná zátěž,
- necitlivý přístup učitele.

e) Vliv masmédií:

Masová média jsou běžnou součástí našeho každodenního života a mají na nás obrovský vliv. Mnohdy si jejich schopnost manipulace ani neuvědomujeme a v tom je jejich síla. Myslíme si, že hlavní jejich funkce je informační, nicméně jejich zásadní význam ve společnosti je založen na dlouhodobém a nepřímém působení v podobě poskytování informací. Významný vliv mají na proces socializace jedince, do určité míry jej formují a utvářejí k obrazu svému. Média mají sklon k tendenci a stereotypizaci¹. Média plní funkci zábavní, informační, kulturní, sociální a politickou, avšak je nutné je brát s jistým odstupem, protože mají značný vliv na život člověka a to jak v pozitivním tak negativním směru.

Kapitolou sama pro sebe je bulvární tisk, který spatřuje v drogové problematice spíše senzaci lákající čtenáře a bohužel i v seriózním tisku tomu občas nebývá jinak.

¹ „Stereotypizace znamená klasifikaci lidí podle předem daných kritérií na základě povrchních charakteristik jako je např. barva pleti či sexuální orientace“. Hayesová N. (1998): *Základy sociální psychologie*. Praha, Portál.

Média velmi často podávají jednostranný a zavádějící pohled na drogovou problematiku. Hromadné sdělovací prostředky mají stále moc rozhodovat o tom, co se veřejnost smí či nesmí dozvědět.

f) Životní prostředí:

Prostředí, ve kterém žijeme, je stále více narušováno člověkem (smog, freony, odpadky, chemikálie atd.). Velká města působí na člověka více stresově (spěch, přelidněnost, hluk).

3. Droga a její charakteristika

Ve světě bez drog by na ně jen těžko existovala závislost. Nicméně realita je taková, že návykové látky existují a poptávka po nich je nemalá. Rok od roku roste jak zájem o návykové látky, tak i nabídka trhu s drogami. Ani stát se svojí protidrogovou politikou však nemá moc toto zlo trvale zlikvidovat, neboť kde je poptávka, bude vždy i nabídka.

„Smiřme se s tím, že drogy jsou všude kolem nás a těch ilegálních bude stále více a budou stále více vidět. Stát nás neochrání. Jedinou pomocí je si pomoci sami. Znat realitu a její rizika. Umět odmítnout. Umět zvolit menší zlo, pokud je to nutné. Přijmout zodpovědnost za vlastní chování“. (Presl, J., 1995, str. 59)

V dnešní době je problematika drog mezi mladistvými tak rozšířená především proto, že se zvýšila dostupnost alkoholu, tabáku, léků a jiných nebezpečných drog. Od legálních drog je snadné přestoupit k těm nelegálním, a ve většině případů to je další stádium. Navíc v dnešní uspěchané době řada rodičů nevěnuje dostatek času svým potomkům, zaměřují se na svoji kariéru a výchova je proto často dost liberální.

1.4 Druhy závislostí

Základní rozdělení závislostí je na fyzické, tedy závislost na nějaké látce, a psychické (nelátkové).

1.4.1 Fyzické (látkové) závislosti

Závislost fyzická zpravidla vzniká dlouhodobým užíváním drogy, tedy lze tento stav organismu též nazvat drogovou závislostí. Zbavit se tohoto druhu závislosti lze za poměrně krátkou dobu např. pobytem na detoxikační jednotce. Naproti tomu závislost psychická, která závislost na návykovou látku doprovází, se vyznačuje dlouhodobou léčbou.

Návykové látky, na kterých vzniká závislost, se od sebe liší hned několika znaky:

- Vzhledem
- Složením
- Cenou a dostupností
- Převládajícím účinkem
- Průběhem závislosti
- Mírou rizika pro dlouhodobé uživatele atd.

Drogy se dále dělí podle míry tolerantnosti ve společnosti:

- Legální drogy:

Stejně jako v ostatních zemích Evropy, tak i v České republice patří mezi nejčastější legálně užívané drogy alkohol a tabákové výrobky. Alkohol a tabák patří mezi tzv. *průchozí drogy*, tj. část mladých lidí od nich přechází k látkám více nebezpečným.

Mezi legální drogy můžeme dále zařadit léky a těkavé látky, které jsou u nás snadno dostupné. Z legálně dostupných návykových látek je patrně vůbec nejčastěji užívanou drogou kofein, látka obsažená v kávě a čaji.

- Nelegální drogy:

Mezi nelegální drogy řadíme látky, které jsou zakázané a jejich užívání nebo distribuování je trestné. Mezi nelegální drogy patří halucinogeny, opiáty, konopné drogy, stimulanty.

Tvrdé a měkké drogy

Nejčastěji se v literatuře uvádí dělení na „*drogy tvrdé a měkké*“. Měkké drogy mají tišící, mírný účinek na organismus. Tvrdé drogy naopak působí rychle a prudce. Čím více je droga „tvrdší“, tím větší poškození organismu je schopna vyvolat. (Presl, 1995)

Tabulka č. 1. Míra rizikovosti některých běžně užívaných látek.

Míra rizika	„Tvrдост“	Zástupci
Vysoká	Tvrdé	Toluen Heroin Morfin Durman Crack LSD
Vysoká až střední	Tvrdé	Lysohlávky Kokain Pervitin
Střední	Tvrdé	Alkohol Ecstasy Efedrin Kodein
Relativně malá	Měkké	Marihuana Hašiš Kokový čaj
Prakticky bez rizika	Měkké	Káva Čaj

www.odrogach.cz [on-line], 2007

1.4.2 Psychické (nelátkové) závislosti

Nelátkové nebo také behaviorální závislosti nemají svůj základ v chemii, jako závislost na drogách. Tento druh návykového chování je obecně založen na psychické rovině závislosti. Psychická závislost se vyznačuje především „cravingem“ neboli „bažením“. Tyto behaviorální závislosti se vztahují na určité impulzivní chování, které v mozku vyvolává velmi podobné reakce, jako je tomu u látkových závislostí. K behaviorálním návykům tak můžeme zařadit např. patologické hráčství („gambling“), závislost na sociálních sítích (Facebook aj.), na internetu, nakupování (oniománie), na sexu, na pornografii, závislost na práci a další.

Jak uvádí Pokorný a kol.(2003), tak o psychickou závislost se jedná v případě, kdy se chování člověka mění na základě příjemného prožitku nebo příjemných prožitků z něčeho tak, že se jedinec přestane ovládat a kontrolovat a narůstá u něj touha, která ho nutí k chování směřujícímu k znovu prožívání daného prožitku. Nedrogové závislosti tak fakticky představují neodolatelné touhy člověka po něčem. Podobně jako drogová závislost i ony mění jeho chování, prožívání a silně zasahují do jeho osobnosti. Člověk se tohoto typu závislosti zbavuje velmi obtížně.

1.5 Návykové chování

Podle Mgr. Jaroslava Vacka z kliniky adiktologie behaviorální závislosti (závislostní chování) nebo též nelátkové závislosti, či závislosti bez substancí představují pro adiktologii relativně nové pole působnosti. Kromě závislosti na návykových látkách se v populaci stále častěji vyskytují nové typy závislostního chování, které souvisejí zejména se změnou životního stylu a využíváním nových technologií. Patří sem např. patologické hráčství („gambling“ - závislost na hazardu), závislost na internetu nebo počítačových hrách a mnoho dalších. (www.adiktologie.cz)

Projevy a mechanismus účinků a důsledky nedrogových závislostí se v řadě aspektů shoduje se závislostí na návykových látkách, a to i v případě, že zpravidla primárně fyzicky nepoškozují tělo člověka v důsledku intoxikace. Jak již bylo zmíněno, nedrogové závislosti zasahují jak do oblasti lidské psychiky, tak i oblasti sociálních vztahů člověka.

Podle 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí nejsou typy závislostí, jako např. „závislost“ na práci, internetu, na sexu, na požívání projímadel, patologické nakupování, některé poruchy příjmu potravy a mnohé další, závislostmi v pravém slova smyslu. Avšak podle uvedených znaků závislosti nelze popřít, že návykového chování mají se závislostí určité společné rysy. Jedná se o nekontrolované nutkání opakovat své chování bez ohledu na jeho dlouhodobé důsledky. Stejně tak, jako drogové závislosti, mají nedrogové závislosti v mnoha případech na život člověka fatální dopad.

Seznam výše uvedených návykových chování rozhodně není kompletní. Navíc, jak uvádí Nešpor (2011), je více než pravděpodobné, že vývoj a životní styl nám přinese stále nové formy návykového chování. To už se v podstatě stalo v nedávné době, kdy nám vývoj technologií postupně přinesl závislosti na televizi, internetu či mobilním telefonu, tedy náruživé věnování se počítačovým hrám či internetu (surfování, chatování) a náruživé „mobilování“.

Dá se tedy předpokládat, že jakkoliv bizarní a překvapivé formy návykového chování budoucí vývoj přinese, budou mít některé společné rysy s dnes již známými druhy závislostí, jako například bažení, zhoršené sebeovládání atd. Je tedy i pravděpodobné, že se budou na nově objevené druhy návykového chování aplikovat podobné postupy a principy léčby, ať už půjde o ty dnes už známé a které se budou dále rozvíjet anebo na objevení teprve čekají. (Nešpor, 2011)

1.6 Přejíchy mezi závislostmi

Velmi častý jev je, že se k tzv. „tvrdým“ drogám jedinci dostanou právě užíváním drog méně závažným. Je to jakési další stádium vývoje závislosti. Objevuje se také mnoho případů závislých, kteří nahradili svou závislost nebo návykové chování za další (př. vyléčená kuřačka se stala závislou na čokoládě nebo alkoholik se stane závislým na nakupování). Není ani nijak výjimečné, že se člověk vyléčený z drogové závislosti postupně přesune na závislost jinou, která má behaviorální základ.

Tzv. průchozí drogy- anglicky „gateway drug“

Tento pojem Nešpor (2011) uvádí jako látku, která tvoří přechodné stádium, jakýsi předstupeň k užívání drogy mnohem nebezpečnější. V nejčastějších případech se jedná o marihuanu. Za průchozí drogu lze považovat i alkohol a tabák.

Kendel a kolektiv prováděli výzkum, který probíhal u skupiny 1160 osob ve věkovém rozmezí 15 až 35 let. Zjištění bylo takové, že předstupněm závislosti na nelegálních „tvrdých“ drogách u mužů byl alkohol a u žen kouření tabáku či požívání alkoholu. (Kendel a kol., 1992 v Nešpor, 2011)

Nešpor (2011) též poukazuje na studii, jejímž autorem je Bailey (1992). Ten ve své studii uvádí, že ještě než dojde k přechodu ze závislosti na alkoholu či tabáku k jiným drogám, tak se spotřeba alkoholu a tabáku zvyšuje. Náhlou stoupající spotřebu alkoholu či tabáku u mladistvých můžeme brát jako signál přechodu k jiným drogám.

Lze tedy říct, že užívání tabáku, alkoholu či konopí je úzce spojeno s relativním rizikem zneužívání tzv. „tvrdých“ drog. Dosud však není jednoznačné, zda se jedná nebo nejedná o příčinnou souvislost (tzn., může se např. uplatňovat jen vliv společných rizikových faktorů).

1.7 Kořeny závislosti

Jak píše Kalina a spol. (2008), s tématem závislosti se sekáváme po celou dobu naší existence. Od prvních momentů našeho vývoje jsme plně závislí na organismu matky. Po narození bychom se bez péče dospělé blízké osoby jen stěží vyvinuli v moudrou lidskou bytost Homo Sapiens. A velmi záhy člověk začíná svou cestu za samostatností. Především v pubertálním období je tento apel zvláště výrazný.

Hledání cesty od závislosti k nezávislosti je hnací síla a jedním ze základních životních dilemat, které nás provází po celý náš život. (Kalina a spol., 2008)

Pokud chceme najít, kde začínají kořeny závislosti, je podle Kaliny a spol. (2008) potřeba zabývat se podstatou životních dilemat. Nutné je si uvědomit, že se rodíme do světa protikladů jako např. zrození a umírání, světlo a temnota, štěstí a utrpení, radost a žal či láska a nenávisť. Vztahy dualit jsou protikladné a vyvolávají napětí. Vzbuzují v nás neklid, tužby a hledání. Tyto vztahy podle Kaliny (2008) určují základní dynamiku vývoje vůbec.

Kalina a spol. (2008, str. 18) hovoří, že na cestě hledání kořenů závislosti nacházíme hlubší lidskou motivace a potřeby.

- „*potřebu vyhnout se bolesti či nalézt zklidnění, ulevit si od bolesti fyzické i duševní na individuální či kolektivní úrovni. Patří sem i bolest z prožívané nudy, z neuspokojení, bolest z pocitů odlišnosti od ostatních, z nízkého sebehodnocení*“;
- „*Potřebu cítit se energický, výkonný, kompetentní, bezproblémový, zbavit se vnitřních zábran, dosáhnout euforie a radosti*“;
- „*potřebu transcendence utrpení v zážitku splynutí a/nebo sebezpřekročení, jednoty se sebou samým a s druhými, jednoty s Bohem apod*“.

Tyto tři vektory mají své hluboké základy a všechny tři mají i své korespondující drogy, které zintenzivňují tyto prožitky:

- **opioidy** – drogy tlumící bolest
- **stimulancia** – léky přinášející slast a euforii
- **psychedelika** – látky zjevující cosi z nejhlubších úrovní lidské psychiky (psyché=duše a delein=zjevovat)

Ve vytváření vhodného programu prevence by se měly zohledňovat „*přirozené*“ zákonitosti vývoje závislosti na návykových látkách.

2. Oniománie

Předvánoční shon v supermarketech a nákupní horečka zaplavující nákupní domy v období svátků pro nás už není nic, co bychom neznali. Mnozí z nás si často řeknou, že je to až „šílené“ a nemá to se svátky klidu a míru pranic společného. Avšak co když tato nakupovací mánie přetrvává i po zbytek roku a nemá už kulisu Vánoc, za kterou by se schovala?

Na úvod této kapitoly uvádím stručnou kazuistiku ženy, která má problém s nezdrženlivým nakupováním. Dále se v kapitole budu věnovat základnímu vymezení a definice poruchy zvané oniománie. Uvedeme si i stručný vývoj problematiky, její příčiny, projevy a léčbu oniománie.

„Když se dostanu do obchodu, přestávám se ovládat. Chci tohle a ještě tamto. Pak přijdu domu a zjistím, že spousta toho, co jsem nakoupila, je úplně k ničemu. Nakonec to skončí někde ve sklepě. A manžel nadává, kolik jsem zase utratila a za jaké blbosti. (Žena, která se léčila na oddělení léčby závislostí v Psychiatrická léčebně Bohnice ze závislosti na alkoholu a které navíc komplikoval život chorobný vztah k nakupování). (Nešpor, K., 2011, str. 40)

Nakupování je pro nás každodenní rutinou. Některá nákupní centra nabízejí zboží a slevy ve svých regálech 24 hodin denně, téměř 365 dní v roce. A nejen to. Obchodní domy lákají dalšími službami, jako jsou kina a restaurace, tedy v dnešní době není pro člověka problém, strávit v obchodním centru klidně celý den. Jinak řečeno, marketingová strategie obchodních center jasně podporuje nakupování a chtějí, aby se zákazníci cítili co nejlépe. V dnešní době techniky, kdy internetový svět zaplavila vlna tzv. e-shopu a dražebních portálů, nemusí člověk ani vkročit do nákupních chrámů a přesto dostane své zboží až do domu. Nemusí proto udělat skoro nic, jen pár kliků a je objednáno. Proč by člověk váhal? Vždyť platit často nemusíme v prvním okamžiku nic, zboží na splátky na nás číhá za každým rohem a první platba může být provedena až po čase. Mnoho lidí nevidí v nakupování nic zvláštního. Nepovažují nakupování za nijak zvlášť nebezpečnou obsesi, přesto existují lidé, kteří jsou na každodenním utrácení peněz za x-krát nakoupené zboží závislí. Nákup se tedy může stát nejenom potěšením a nutností, ale i nezvladatelnou závislostí s velkým dopadem na život závislého jedince.

2.1 Historie vývoje problematiky oniomanie

První kdo popsal závislost na nakupování a nazval ji „Oniomanii“ byl Emil Kraepelin, jeden z otců moderní psychiatrie, v roce 1915 ve své publikaci *Psychiatrie*. Oniomanie pochází z řeckého slova ὄντιος onios = „na prodej“ a slova μανία mánia = „šílenství“.

(Kearney a Stevens, 2012)

Kraepelin ve své publikaci uvádí tzv. nákupní maniaky (oniomaniaky), u kterých je nakupování kompulzivní. Takové chování vede k zadlužování nebo přetrvávajícím opožděným platbám, do té doby, dokud nějaká katastrofa nevyřeší tuto situaci. „Shopaholici“ si totiž nechtějí za žádnou cenu přiznat svoje dluhy a problémy. Podle Kraepelina se oniomanie týká výhradně žen, které si lehkovážným zadlužováním takto zpříjemňují život. Závislost na nakupování je založená na impulzivnosti tzn. „nemohou si pomoci!“, většinou jde o vzdělané a inteligentní pacientky, které jsou absolutně neschopné uvažovat jinak a nechtějí si připustit žádné následky jejich nekontrolovatelného chování, případně možnost od toho upustit. Oni se dokonce ani nedomnívají, že konají z náhlého popudu (impulzivně), necítí tento impulz. (Bleuler, 1924).

Další z pokračovatelů, který se zabýval oniománií byl švýcarský psychiatr Eugen Bleuler, který ve své *Učebnici psychiatrie* (1924) uvedl oniománii hned vedle hysterie, která byla v té době přisuzována pouze ženám. (Kearney a Stevens, 2012)

Jak je uvedeno v Kearney a Stevens (2012), mezi prací Bleulera z roku 1924 a prací Fabera, O'Guinna a Krycheho z roku 1987 v otázce nutkavého nakupování nastala úplná pauza ve výzkumu a zájmu akademického prostředí. Moderní akademici byly ponecháni u této problematiky ve zmatení, neboť je velmi nepravděpodobné, že by tento problém zmizel na celých 63 let, a to zejména proto, že společnost se v té době stávala stále více liberální.

Průlom nastal v roce 1988 kdy Belk publikoval článek o roli „self-image“ neboli „obraz sebe sama“ v souvislosti s nutkavým nakupováním. Významný je v tom smyslu, že to byl první článek, který se pokusil zodpovědět, proč lidé kompulzivně nakupují, na rozdíl od jednoduchého popisu toho, co dělají. (Kearney a Stevens, 2012)

O představení hned několik nových konceptů a aspektů nutkavého nakupování, které byly na poli oniománie nové, se zasloužil článek O'Guinna a Fabera (1989). Nejstěžejnější bylo pravděpodobně pojetí rodinné historie, příjmů, self-image a nálady či tzv. křížové závislosti².

Tyto poslední dvě odborné publikace byly stěžejní i v tom směru, že se závažnost patologického nakupování dostala do povědomí akademiků a odborníků. S výjimkou těchto dřívějších prací se v průběhu dvacátého století o tuto poruchu zajímalo jen několik psychiatrů.

2.2 Definice oniománie neboli „závislosti“ na nakupování

Jak uvádí ve své publikaci Nešpor a Scheansová (2010), terminologie není ustálená, takže se lze setkat s pojmy oniománie, nezdrženlivé nakupování („shopping addiction“) nebo dokonce shopaholism. Oniománie neboli „závislost“ na nakupování je název používaný již od

² Křížová tolerance a křížová závislost – „schopnost jedné návykové látky potlačit projevy fyzické závislosti vyvolané jinou drogou a udržet stav fyzické závislosti“. (Zdeněk Fišar, *Neurochemie návykových látek*. Zdravotnické noviny. 2002.) dostupné na: http://www.minarcik.cz/noviny_3/neurochemie%20010302.htm

roku 1915, nicméně díky lifestylevým článkům v médiích je v povědomí lidí spíše zakořeněný název shopaholismus.

Závislost na nakupování je v odborné literatuře definovaná různě a o její klasifikaci se v literatuře vedou rozsáhlé polemiky. Nutné je zmínit, že u shopaholismu se nejedná o diagnostickou kategorii, kterou bychom našli v Mezinárodní klasifikaci nemocí (MKN-10) ani v klasifikaci Americké psychiatrické asociace. Někteří odborníci tvrdí, že oniomanie je podobná drogové závislosti či závislosti na alkoholu, zatím co jiní se zaměřili na podobnost patologického nakupování s obsedantními poruchami a zařazují ho do obsedantně - kompulzivního spektra. Někteří vědci, respektující tradici Kraepelina a Bleulera, přiřazují oniománii k poruchám kontroly impulzů a přirovnávají ho k patologickému hráčství. V tomto případě by šlo patologické nakupování kódovat jako „jiná návyková a impulzivní porucha“, která je pod kódem F63.8 MKN. V současné době je v odborném prostředí zřejmá tendence klasifikovat oniománii jako behaviorální závislost, poruchu obsedantně-kompulzivního spektra, či jako poruchu nálad.

„Oniománii začlenili do svých publikací jako diagnostickou jednotku už Kraepelin a Bleuler (podle Mueller a spol., 2008). Bez ohledu na uvedené nejasnosti je to ale pro mnoho lidí vážný problém, jak o tom svědčí epidemiologické studie ze zahraničí. Mueller a spol. (2010) odhadují výskyt tohoto problému v německé populaci na 6,9 % u žen a 6,8 % u mužů. Jiní autoři uvádějí podstatně vyšší výskyt u žen. Objevila se argumentace, že nezdrženlivé nakupování je u mužů často pojímáno jako sběratelství, ale ve skutečnosti se u obou pohlaví jedná o stejný problém“. (Nešpor, K., a Scheansová, A., 2010, str. 1)

To, že se podle Nešpora (2011) nejedná jen o okrajový problém, svědčí i další rozsáhlé výzkumy prováděné v USA, Kanadě a Velké Británii. Z nich vyplývá, že 2-10% dospělé populace pociťuje při nakupování při nejmenším nutkavé tendence.

Nutkavé a kompulzivní nakupování, neboli oniomanie se tedy dá řadit k poruchám impulzů či nelátkovým závislostem a je charakterizováno nadměrným až patologickým zabýváním se nakupováním, neschopností odolat nákupu nepotřebných věcí, což vyústí ve většině případů ke zvýšenému pocitu stresu, podráždění, sociálním, finančním, rodinným a vztahovým problémům.

Další definice zní, že shopaholismus je typická neovládatelná tužba nakupovat, v důsledku čehož jedinec kupuje víc, než si může vůbec dovolit anebo než potřebuje. Nakoupené věci doma skladuje, převážně jako nepotřebné a překážející, nebo je používá jen opravdu zřídka.

(Benson, 2000, Benkovič, 2011).

2.2.1 Klasifikace dle MKN – 10

Podle 10. Revize Mezinárodní klasifikace nemocí MKN – 10 (WHO, 1993), v ČR platný od 1. 1. 1994 je oniománie zařazená do kategorie F63.8 jako jiné návykové a impulzivní poruchy. Společným znakem těchto poruch je neschopnost jednotlivce odolávat podnětům, pokušením, lákadlům a chování, které ubližuje jemu či jiným osobám.

Zde by si někdo mohl položit otázku, zda je právě závislost na nakupování druh chování, které ubližuje. Avšak na základě skutečností, které uvádíme v dalších částech je zřejmé, že při oniománii jde o ubližování v podobě jeho sekundárních následků pro jednotlivce a mnohdy i pro jeho okolí.

Mezinárodní klasifikace MKN-10 řadí do této skupiny následující poruchy:

- F63.0 Patologické hráčství
- F63.1 Patologické zakládání požárů (pyromanie)
- F63.2 Patologické kradení (kleptomanie)
- F63.3 Trichotillomanie
- F63.8 Jiné nutkavé a impulzivní poruchy/oniománie – kompulzivní nakupování, dromománie – kompulzivní tuláctví a jiné.
- F63.9 Nutkavá a impulzivní porucha NS

Přestože patologické nebo nezdrženlivé nakupování není výslovně zahrnuto jako diagnostická jednotka v Mezinárodní klasifikaci nemocí (MKN-10), tedy se nejedná o závislost v pravém slova smyslu, představuje mnohdy velmi vážný problém pro postiženého i jeho okolí. Při pomoci těmto lidem a jejich rodinám lze využívat podobné postupy jako při léčení návykových nemocí, respektive tyto postupy tvořivě přizpůsobit potřebám konkrétního jednotlivce. (Nešpor a Scheansová 2010)

2.3 Příčiny oniomanie

Nezdrženlivé nakupování nemá jen jednu příčinu, ale vzniká v důsledku vzájemného působení několika příčin ve více rovinách. Nešpor a Scheansová (2010) rozdělili tyto příčiny do 3 kategorií.

1) Příčiny týkající se jedince

Nešpor (2011) zmiňuje velký rozpor mezi tím, jak se člověk vnímá a jak bych se chtěl vnímat. V podstatě se dá říci, že hmotné předměty slouží k posílení nízkého sebevědomí.

První, kdo uvedl tuto příčinu, byl Belk ve svém článku „self-magine in compulsive buying“ v roce 1988. Tvrdil, že považujeme náš majetek (i když jen podvědomě) za součást toho, kdo jsme. Jeho myšlenka "rozšířené já" říká, že naše rozšířené já obsahuje složku ideálního já (kdo chceme být) a naše skutečné já (kdo skutečně jsme) a my se neustále snažíme překlenout propast mezi nimi. Dále Belk ve své práci uvádí, že po celou dobu našeho života jsme ponechání ptát se sami sebe, kdo opravdu jsme, a největším nástrojem k tomu nám je zkoumání našeho majetku. Belk vidí největší problém v tom, že čím více budeme naše *vnější* já rozvíjet skrz majetek, tak naše *vnitřní* já bude ponecháno pocitu zranitelnosti a prázdnoty. Na základě tohoto předpokladu se stávají tzv. fantastové rizikovou skupinou a mnohem pravděpodobněji podlehnou nutkavé potřebě nakupovat, protože věří, že jen jediný nákup může změnit jejich životy, a co je důležitější, může změnit je samotné. Tato představa nutí fantasy dělat jeden nadměrný nákup za druhým ve snaze změnit svůj život. (Kearney a Stevens, 2012)

V literatuře se mimo jiné jako další příčiny uvádějí psychická deprivace nebo subdeprivace v dětství. Další příčiny chorobného nakupování jsou sexuální zneužívání u dětí a poruchy v sebehodnocení, což vede k nízkému sebevědomí nebo naopak k narcisismu. (Nešpor a Scheansová, 2010)

Další příčinou je, že materiální hodnoty jsou na žebříčku hodnot neúměrně vysoko.

„Zjistilo se také, že nezdrženlivé nakupování se často objevuje po nasazení léčby pro Parkinsonovu nemoc (např. Weintraub a spol., 2010). To by ukazovalo na možnou souvislost s působením dopaminu“. (Nešpor, K., a Scheansová, A., 2010, str. 1)

S mírnou nadsázkou by se tyto příčiny daly shrnout tak, že jedinec se snaží si koupit sebevědomí, pocit bezpečí a podobné hodnoty. Ty jsou však neprodejně, tedy se pak nevyhnutelně dostavuje frustrace, úzkost a deprese.

2) Příčiny týkající se rodiny

Jako další z příčin Nešpor a Scheansová (2010) uvádí rodinnou tradici, kdy je kladen nadměrný důraz na hmotné věci na úkor vztahů a dalších hodnot nemateriální povahy. Zdá se, že patologické nakupování je frekventovanější u jedinců, jejichž rodiče měli podobný problém, trpěli poruchami nálady nebo zneužívali alkohol či jiné návykové látky.

Důležitost rodinné anamnézy zdůraznili poprvé O'Guinn a Faber ve svém odborném článku z r. 1989, kde uvádí, že z rodinné anamnézy osob, jejichž rodiče byli alkoholici nebo drogově závislí, lze předpokládat, že je vyšší pravděpodobnost sklonu k oniomání. Stejně tak se riziko nutkavého nakupování zvyšuje u někoho, koho rodiče místo emocionální podpory nebo uspokojení odměňovali dárky či penězi. (Kearney a Stevens, 2012)

V souvislosti s shopaholismem u žen přišla s překvapivými závěry Oxfordská studie. Na základě jejího zjištění tvrdí, že velký počet žen používá nakupování jako způsob jak vyvinout určitý tlak, případně i pomstu, nad svými manžely v nešťastném manželství. Ve většině případů se problém týká žen po čtyřicátém roku, které se provdaly velmi mladé. (Smith, 1995, s. 5-7)

3) Příčiny týkající se širší společnosti

K nejčastějším spouštěčům chorobného nakupování patří agresivní reklamy, cenové akce a informace týkající se výrobku (obaly, barva či vůně). (Benkovič, 2007) Ty mohou podněcovat k pocitu, že vlastnění určitých věcí je nutné nebo dokonce navozuje štěstí, úspěch a respekt ze strany druhých. Výsledkem je frustrace, která nutí postiženého začít znovu hledat to pravé zboží, s nímž opět dosáhne pocitu štěstí. Není potřeba zdůrazňovat, že něco takového je nereálné. Lze tedy předpokládat, že tento problém bude stále rozšířenější ve společnostech, které jednostranně zdůrazňují konzumní způsob života. (Nešpor a Scheansová, 2010)

Mezi další spouštěče můžeme zařadit psychické, nejčastěji emoční problémy v podobě samoty, opuštěnosti, nudy, stresu, ale také nespokojenost jedince ve svém životě nebo partnerském soužití. U bohatších lidí jsou spouštěčem neomezené finanční prostředky. (Benkovič, J., 2007, s. 14-18)

Na závěr si tedy shopaholismus lze představit jako jakýsi bludný kruh, který je podporován např. depresí nebo jinými negativními pocity a emocionálními stavy jako je např. nuda, nespokojenost, hněv, strach. Závislý na nakupování tyto negativní emoce zmírní pomocí nakupování. Při samotném úkonu tyto negativní emoce nepocítuje, avšak bludný kruh se uzavírá v okamžiku kdy „nákupní horečka“ pomine a u jedince se pak dostaví pocity viny, které jej opět uvedou do stavu deprese, smutku, hněvu, nudy apod.

2.4 Projevy a typické rysy „závislosti“ na nakupování

Nešpor a Scheansová (2010) rozdělili některé typické rysy nutkavého nakupování do dvou oblastí.

Relativně objektivní příznaky

- Typickým projevem je nakupování nepotřebných věcí, kdy se nejčastěji jedná o nakupování oblečení, obuvi, kosmetiky, bižuterie, šperků a domácího vybavení. Muži si navíc pořizují nepotřebnou elektroniku, hardware, auta, motoristické vybavení a podobné předměty, díky kterým se cítí, nebo se zdají být mužnější.
- Související finanční a jiné problémy, které mají příčinu v pořizování těchto nepotřebných věcí, a to nad rámec finančních možností jedince.
- Nepřiměřený čas věnovaný nakupování, strávený v obchodech a nakupováním zboží přes internet.
- Někteří tají drahé nákupy před příbuznými a širším okolím, aby se vyhnuli jejich negativní reakci. V nejkrajnějších případech závislý na nakupování nepřinese nákup domů ze strachu, že jejich "malé špinavé tajemství" bude odhaleno těm, jejichž názorů si cení. Zboží ze studu

nevrátí zpět do obchodu, aby nevypadali špatně a trapně před prodejci, s nimiž se cítí mít takový dobrý vztah (Golden, 2000, Kearney a Stevens, 2012). V důsledku toho se někdy uchylují k odhození nakoupeného zboží nebo např. věnování charitě, takže se cítí ještě víc provinile ohledně plýtvání peněz.

- Nezdrženlivé nakupování pak mnohdy působí problémy ve vztazích či zaměstnání.
- Patologické nakupování může mít buď kontinuální průběh, nebo probíhá v epizodách v souvislosti s např. vánočními nákupy či slevami. Nákupy probíhají v tazích a mezi nákupními „tahy“ bývají obvykle přestávky trvající od několika dní až po týden nebo déle. Člověk bažící po nakupování většinou přichází do obchodu, aniž by předem věděl, co chce kupovat.

Subjektivní příznaky

- Jedinci, kteří mají problémy s nezdrženlivým nakupováním, paradoxně nepoužívají nakoupené zboží, po kterém tak silně toužili.
- Typické pro oniománii je nutkavý charakter při nákupu, a že člověk musí to či ono mít za každou cenu.
- Často se objevuje během nakupování rozechvění, a někdy až vzrušení obdobné sexuálnímu. Benkovič, J. (2007, str. 14) ve své práci uvádí, že *„před samotným nákupem pociťují velké a neodolatelné napětí mít tuto věc, vlastnit ji. V čase nákupu se dostávají silné pocity vzrušení až euforie (například při rozbalování kupené věci, jako to popisovali i u nás³ léčené pacientky) a potom následují výčitky svědomí, které však mají jen krátkodobé trvání“*.
- Bezprostředně po nákupu se často dostávají úzkostné stavy nebo depresivní nálady.
- Běžné jsou i pocity viny pro nadměrné utrácení peněz, které si jedinec trpící shopaholismem nemůže finančně dovolit.

³ MUDr. Jozef Benkovič, primář oddělení, OLÚP, n. o. Predná Hora, SK

Lidé s potřebou nutkavého nakupování mají tendenci být častěji materialisticky založený a věci si více přivlastňovat než "normální nákupčí". (Kearney a Stevens, 2012)

V knize *When money is the drug: The compulsion for credit, cash and chronic debt* (1993)

Boundy identifikovala pět typů kompulzivního nakupujícího:

- Tzv. „image“ hýřil - závislý tohoto typu často kupuje značkové zboží, především oblečení a navyšuje své účty ve snaze dobře zapůsobit na své okolí. Nadměrně utrácí v domnění, že si tím vylepší svůj „image“.
- Tzv. „smlouvač“ – jedinec, který získává vzrušení z toho, že dostane něco na sníženou cenu. Často smlouvá i navzdory skutečnosti, že pro tyto věci nemají využití.
- Typ kompulzivního zákazníka – nutkavý nakupující je řízený utrácením na rozdíl od ostatních, kteří se rozhodují, zda peníze utratí. Trpí extrémními emocionálními cykly spojenými s jejich nadměrnými výdaji.
- Spolupracující závislý na nakupování – nepřiměřeně nakupuje ve snaze si získat lásku a uznání od lidí kolem sebe. Tento typ pocítuje úlevu, když nemá na utrácení peníze. Rozhodnutí o tom, co koupit, je pro ně mimo jejich kontrolu.
- Jedinec s tzv. „bulimickým“ utrácením - když mají peníze, je často neklidný a nervózní a bude dělat vše pro to, aby své prostředky utratil, protože to pro něj představuje úlevu. Nicméně brzy se dostaví pocit velkého provinění kvůli tomu, že plýtvají jejich finance. (Kearney a Stevens, 2012)

Boundy (1993) ve své knize dále vysvětluje, že nutkavé nakupování je tak náročné a destruktivní, že není rozdílné od užívání jiných drog, ale na rozdíl od jiných toxikomanií je "shopaholismus" společensky přijatelný. Boundy také identifikovala další společné rysy u závislých na nakupování, jako nejasnosti v jejich financích, nutkavá energie, utrácet co nejvíce peněz, když mají nejméně a pravidelné trávení více času nakupováním a utrácení více peněz, než původně zamýšleli. (Kearney a Stevens, 2012)

Na závěr této kapitoly bych shrnula projevy dle Bensona (2000), který říká, že jedinci trpící touto poruchou mají pocit euforie, když nakupují. Pociťují vinu a zahanbení, když si uvědomí, kolik peněz za zboží utratili a lžou svému okolí (blízkým) o tom, odkud mají finanční zdroje a jaké měli výdaje (McGraw, R., 2005). Závislí nekontrolovaně nakupují i předměty, které nepotřebují. Pocit vzrušení, který během nakupování mají, jim pomáhá zvyšovat jejich sebevědomí a zlepšovat náladu. Chodí nakupovat i přesto, že si už řekli, že nepůjdou, a proto mají stále větší a větší finanční problémy. Finanční prostředky na nákupy si půjčují, zadlužují se, jejich vztahy s blízkými příbuznými se zhoršují, nebo je klamou a zažívají i problémy v společenském životě. Neúměrné nakupování funguje pro ně i jako lék na samotu, smutek či hněv. (Benkovič, 2007)

2.5 Důsledky patologického nakupování

Dlouhodobé problémy s nakupováním mají pro jedince až destruktivní následky. Stejně jako každá jiná závislost, má oniomanie velký vliv na život závislého v rovině psychologické, sociální, finanční a v některých případech i právní. Vzhledem k tomu, že shopaholismus je fenoménem současné doby a počty závislých s touto poruchou stále narůstá, může to mít výrazný vliv i na společnost, a to především z ekonomického pohledu.

Jeden z důsledků závislosti na nakupování, který může přetrvávat dlouho po řádění, je ničující vliv na manželství (partnerství), rodinné vztahy či vztahy na pracovišti. Závislý začne měnit jeho chování. Na to blízké okolí není zvyklé. Lže, má tajnosti, je podrážděný, přecitlivělý a ve stresu. Mnohdy hlavně proto, že nastupují finanční problémy spojené se závislostí. Problém závislého s nakupování samozřejmě silně ovlivňuje rodinný rozpočet, což ve spojení s tajnostmi nevrhá dobré světlo.

Další z důsledků patologického nakupování jsou finanční problémy. Úroveň finančních následků roste také ve spojení s finanční negramotností, která v dnešní době rovněž představuje velký problém. V důsledku nadměrného nakupování nepotřebných věcí, které nezastaví ani to, že závislý na to již nemá finanční prostředky, vznikají obecně vážné finanční problémy. Jedinec si začne brát půjčky, které později není schopen už splácet a dostává se do extrémní zadluženosti, které mnohdy vedou i k bankrotu.

Stejně tak i úzkost a pocit, že se život vymyká kontrole, které jsou projevy oniomanie, silně ovlivňují jedince závislého na nakupování. Výsledný stres může vést nejen k psychickým, ale i fyzickým zdravotním problémům, nebo dokonce k sebevraždě.

Nesmím zapomenout zmínit sociálně patologické jevy spojené s nezdrženlivým nakupováním. Je potřeba si uvědomit, že „shopaholik“, který už nemá na svoji závislost dostatek prostředků, začne být zoufalý a mnohdy se může uchýlit i k činnostem, které jsou protiprávní (např. kleptománie, krádeže, zpronevěry peněz apod.).

2.6 Léčba závislosti na nakupování

V současné době se k léčbě oniomanie používá kombinace více postupů a důraz na určitý z nich se odvíjí od konkrétních potřeb jednotlivců. K léčbě se obvyklé využívá farmakoterapeutického, psychoterapeutického přístupu nebo jejich kombinaci.

Jelikož se u závislých na nakupování často objevují deprese a další poruchy nálad, tak lze využít v rámci léčby antidepresiva, nicméně ohledně farmakoterapie užívané u oniomanie se vedou dohady. Jak uvádí Nešpor a Scheansová (2010) dřívější zprávy o užitečnosti antidepresiv ze skupiny SSRI se nepotvrdily. Jako příklad komplexního přístupu k tomuto problému lze uvést práci německého týmu (Mueller a spol., 2008). *„Tito autoři použili ve skupinovém formátu kombinaci následujících postupů: Nácvik zvládnání problémového chování, kognitivní restrukturační a zvládnání maladaptivních myšlenek, vytvoření zdravých návyků při nakupování a prevence relapsu. Autoři také zahrnuli obecnější témata jako zdravé sebevědomí, zvládnání stresu a řešení problémů. Účastníci studie měli k dispozici studijní materiály a dostávali domácí úkoly. Léčba byla sestavena z 12 sezení o délce 90 minut“.* (Nešpor a Scheansová, 2010, str. 2)

Následující přehled podle Nešpora a Scheansové (2011) se do jisté míry překrývá s léčbou patologického hráčství. To je pochopitelné, protože i zde se projevuje problém s bludným kruhem, kdy návykové chování vede k nezvládanému stresu a problémům v různých oblastech. Ty pak zpětně zhoršují návykové problémy.

Poskytnutí relevantních informací

To může mít jak podobu poradenství, tak i psaného návodu (Black, 2007). Úlevu přináší už i jen informace o rozšířenosti tohoto problému a o možnostech léčby. Pocit úlevy z vědomí, že nejsou jediní, co podleli závislosti na nakupování.

Zvládání rizikových duševních stavů

- *„Přiznat si problém a rozpoznávat bažení (craving).*
- *Vyhýbat se rizikovým duševním stavům nebo je zvládat (např. sebelítost, pocity viny, osamělosti, nuda, únava).*
- *Práce s motivací. To znamená uvědomovat si rizika návykového chování a minulé negativní zkušenosti i výhody sebeovládání. Motivačně může působit i terapeutický kontrakt, tj. dohoda mezi terapeutem, klientem a případně i příbuznými. Ta obvykle zahrnuje konkrétní kroky k překonání problému (např. Nešpor, 1987).*
- *Dovednosti rozhodování.*
- *Humor, smích, nadhled.*
- *Relaxační techniky k mírnění stresu, depresí a bažení.*
- *Používání dalších postupů, které mírní bažení, např. fyzická aktivita, klidné dýchání do břicha, pozorovat myšlenky a nereagovat na ně atd. (Nešpor a Csémy, 1999).*
- *Změna žebříčku hodnot směrem k hodnotám méně materiálním (např. vztahy, duchovní nebo estetické hodnoty)“.* (Nešpor a Scheansová, 2010, str.2)

Zvládání rizikových zevních podnětů

- *Vyvarování se rizikovým zevním podnětům (např. akční letáky, internetové aukce).*
- *Opatření, např. místo kreditní karty si opatřit debetní s nízkým limitem výběru, nebo deaktivace kontokorentního účtu.*
- *Opatření před nutným nákupem - nakupovat chodit vždy jen s připraveným seznamem a ten striktně dodržovat.*
- *Velký úklid - důkladně prohlédnout svoji domácnost a udělat seznam všech nepotřebných věcí. U každé se pak rozhodnou, zda ji v budoucnu užvat, prodat, darovat nebo vyhodit.*
- *Nácvik podstatných dovedností, např. komunikace nebo navazování vztahů. Sem patří i nácvik efektivního nakupování. Doporučuje se např. odložit rozhodnutí o nákupu na pozdější dobu, až pomine bažení (craving) a případně se o vhodnosti nákupu ještě s někým poradit.*

- Vést si rodinné účetnictví - racionální a zodpovědný přístup k finančnímu hospodaření, splácení dluhů a vyjednávání splátek.
- Tzv. „time-management“ – zaměřit se na organizaci času, vyhýbání se nudě či vyčerpání, najít si „koníčky“ a plánovat si tyto volnočasové aktivity.

Schopnost využívat pomoci druhých lidí

- Motivovat k využívání psychologických nebo psychiatrických služeb.
- „Podle literatury je efektivní kognitivně-behaviorální terapie (KBT, např. kontrolovaná studie autorů Mueller a spol., 2008). Kognitivní restrukturační je jedna z technik KBT. Dochází při ní k rozpoznávání a korigování iracionálních myšlenek a pocitů spojených s nakupováním“. (Nešpor a Scheansová, 2010, str. 2)
- Užitečný je i nácvik dovedností jako např. hospodaření s penězi a vyjednávání splátek dluhů.
- Učit a rozvíjet dovednosti rozhodování.
- Techniky prevence relapsu⁴ - rozpoznávání rizikových činitelů je zásadní v prevenci relapsu. Mezi tyto činitele patří např. únava, nuda, určitá skutečná nebo virtuální prostředí jako jsou určité internetové stránky či obchodní centra. Při recidivě návykového chování se doporučuje energicky zablokovat místo pocitů viny návykové chování. K tomu se používají zmíněné techniky, jako jsou nácvik dovedností, kognitivní restrukturační a zlepšení životního stylu (Larimer et al., 1999).
- V zahraničí se využívají svépomocné organizace pro lidi s tímto problémem, které jsou založeny na podobných principech jako organizace Anonymní alkoholici.
- Pomáhá také využívat pomoci svého okolí (rodiny a přátel) při manipulaci s penězi, nakupování atd., což lze podpořit rodinnou terapií a dalšími postupy. Nutné je nezapomínat, že příbuzní závislých na nakupování bývají také vystaveni značnému stresu, tedy často potřebují psychologickou pomoc i pro sebe.

Vzhledem k tomu, že v ČR zatím nejsou žádné specializované poradny zabývající se čistě závislostí na nakupování, ráda bych doporučila místa, kde může jedinec s problémy s nakupováním vyhledat pomoc.

⁴ **Relaps** (etymologicky doslova „znovuvzplanutí“) „nastává tehdy, když je člověk znovu zasažen stavem, který jej již v minulosti zasáhl. Může se jednat o medicínský či o psychologický stav, jako je například deprese, poruchy stravování, rakovina či návyk na drogy“. KOHOUTEK, Rudolf. *Relaps* [online]. ABZ slovník cizích slov, [cit. 2014-05-21]

- Poradny při finanční tísní
- Rodinné poradny
- Psychologové a psychiatři
- Svěřit se jistě můžete i svému lékaři
- Protialkoholní léčebny
- Léčeny zaměřené na léčbu závislosti
- Klinika adiktologie

3. Faktory ovlivňující nezdrženlivé chování

Míra výskytu závislosti na nakupování v naší populaci zůstává stále celkem neprobádanou oblastí. Nicméně zjištění zahraničních průzkumů naznačuje, že počet lidí s oniománií stále narůstá. Tyto alarmující zjištění směřují k tomu, že závislost na nakupování může představovat hrozbu nejen pro jedince, ale i pro společnost, a to především v kontextu s finanční negramotností. V této kapitole se zaměřuji především na faktory ovlivňující vznik a rozšíření patologické závislosti na nakupování a zařadila jsem sem převážně ty, co jsem ještě v práci nezmínila.

Volně by se daly tyto faktory rozdělit na vnitřní a vnější.

3.1 Vnitřní faktory

Neurobiologická podmíněnost

V odborných kruzích se vedli diskuze o neurobiologické podmíněnosti. Vědci se zaobírali konkrétně neurobiologickým aspektem porušené neurotransmise serotoninu, ale i úlohou dopaminu při přetrvávajících projevech oniománie. Výzkum farmakologické léčby byl ve většině případů založený na užívání selektivních serotoninových inhibitorů (SSRI). Tuto

medikaci zvolili psychiatři, kteří pozorovali výraznou podobnost mezi obsedantně–kompulzivní poruchou a kompulzivním nakupováním. (Hollander, 1993) Studie Blacka a kol. (1997) a novější studie od Korana a kol. (2003) uvádí, že selektivně serotoninové inhibitory mohou napomáhat k tlumení pokušení kompulzivně nakupovat. Podle některých odborníků plní serotoninové dysregulace důležitou úlohu ve stanovení příčin dané poruchy, tedy v etiologii závislosti na nakupování. Dále se mezi odborníky ve velkém řešila úloha dopaminu u ostatních typů závislostí, např. při patologickém hráčství (Stahl, 2000). Zatím neexistuje žádný důkaz, že tento neurotransmitter hraje významnou roli při spouštění nebo přetrvávání poruchy kompulzivního nakupování.

Genetická podmíněnost

Tento výzkum byl založen na předpokladu, že oniomanie se vyskytuje v rodinách, ve kterých se vyskytly také poruchy afektivity, úzkostné poruchy či závislost. McElroy a kol. (1994) uvádí, že z 18 zkoumaných jedinců se závislostí na nakupování, mělo 17 lidí v rodině jednoho nebo více přímých příbuzných s výraznou depresí. Tři dokonce uvedli, že mají mezi příbuznými osoby, kterým byla také diagnostikována oniomanie. Black a kol. (1998) se později ve svém výzkumu zaměřili na historii rodin a vyhodnotili 137 přímých příbuzných u 31 zkoumaných pacientů s touto poruchou. Zjistili, že příbuzní těchto 31 zkoumaných osob vykazovali deprese, alkoholismus, závislost na lécích a jiné psychické poruchy, přičemž se u nich mnohdy vyskytla více než jedna psychická porucha. Kompulzivní nakupování bylo identifikované u 95% z přímých příbuzných zkoumaných jedinců s poruchou oniomania.

Osobnostní podmíněnost

Patologické nakupování se může rozvinout na pozadí mnoha velmi rozdílných podmínek. Nelze tedy s určitostí říct, který typ osobnosti by byl jasně charakteristický pro jedince s oniománií.

Z mnoha výzkumů, které se zabývaly problematikou chorobného nakupování, se dá říct, že touto poruchou více trpí lidi emočně nevyrovnaní a nestálí. Mají větší potřebu zapadnout do

společnosti a nejsou příliš psychicky odolní. Velký význam zde hraje již zmiňovaný velký rozpor mezi tím, jak se vnímáme, a jaký bychom chtěli být (rozpor mezi reálným a ideálním já). Dá se tedy říct, že předměty slouží k tomu, aby si závislý jedinci zvedali nízké sebevědomí.

3.2 Vnější faktory

Roční období

Zajímavé je, že chorobné nakupování dosahuje maximálních hodnot v zimním období. Možným artiklem mohou být deprese ze zimního počasí, zkrácené dny, a tudíž i méně slunečního svitu. Rozhodně značný vliv mohou mít také Vánoce, které v současné době jsou založené na hojnosti jídla, dekorací a dárků. (Nešpor, 2011)

Finanční negramotnost

V současné době se na nás valí finanční produkty bankovních i nebankovních institucí ze všech stran. Nabídky různých půjček a pojištění na nás číhají na každém rohu. Inzeráty na různé půjčky běží po celý den v televizi a vyskakují na nás denně z tisku. Při takovém množství finančních produktů je pro běžného občana celkem náročné se v tomto sortimentu orientovat. Mnohé půjčky jsou velmi nevýhodné a dá se říct, že se jedná o legální lichvu. Pokud člověk závislý na nakupování, který se dostane díky své poruše do finančních potíží a není příliš finančně vzdělaný, narazí na tyto rizikové produkty, dostává se do ještě hlubších problémů, než původně byl. Člověk v zoufalé situaci způsobené jeho poruchou, se snadno uchýlí k nevýhodné půjčce a postupně se prohlubují jeho finanční problémy.

Konzumní společnost a marketing

D'Astous ve své práci uvedl, že nutkavé nakupování koreluje negativně s věkem a pozitivně se svou náchylností k sociálnímu vlivu. Dále uvádí, že ti jedinci, kteří jsou z vyšší společenské vrstvy, byli menší rizikovou skupinou náchylnou k oniománii, než jejich protějšky z nižších sociálních tříd (ale udělal poznámku, že je to předběžné zjištění). Boundy (1993) ve své práci

uvádí, že příjem osoby by měl mít jen malý nebo žádný vliv na náchylnost člověka k patologickému nakupování. (Kearney a Stevens, 2012)

Jedním z nejčastějších faktorů ovlivňujícím, zda dojde ke kompulsivnímu nákupu, patří spouštěče týkající se zboží, jako jsou designové obaly, barva produktu, vůně, ale i marketingové akce spojené s kupovaným předmětem. Bombastické reklamy a poutače na nové zboží v akci mají za úkol dostat do podvědomí konzumenta pocit, že je to něco, co musí mít. U bohatších jedinců jsou jistými spouštěči jejich volné finanční prostředky, kterých mají dostatek, napříč tomu se však cítí osamělí a nedocenení. (Benkovič, 2007)

Životní styl studentů

O otázku patologického nakupování mezi studenty vysokých škol je stále větší zájem. S průměrným nástupem ve věku 18-24 (Yurchisin & Johnson, 2004), se zdá se mají nutkavé nákupy zvláštní význam v rámci této demografické skupiny. Roberts a Jones (2001) uvedli, že Studenti bez práce, příjmů, úvěrové historie nebo rodičovské finanční podpory bez problémů podepsali nabízený úvěr a to z celkem jednoduchého důvodu. Studenti představují v očích banky praktiky celoživotního zákazníka, který točí dluhy. Roberts (1998) provedl možná první studii nutkavého nakupování u vysokoškolských studentů. Jeho studie u mnohých z nich potvrdila pozitivní korelaci s nutkavým nakupováním pro proměnné, jako je dostupnost úvěrů, iracionální použití kreditní karty, snížené sebevědomí a sklon fantazírovat. Roberts se také domnívá, že ve studentské populaci, se mnozí studenti ocitli v silně kastovním prostředí, kde některým studentům kreditní karty nebo kontokorentní účty pomáhají k rovnosti podmínek. Zajímavé je, že Roberts se domnívá, že tyto společnosti, které mají zisk z prodeje úvěrů pro studenty, by měl být také zodpovědné za vzdělávání studentů o správném zacházení s penězi. (Kearney a Stevens, 2012)

Po jeho dřívější studii v r. 2001 Roberts spolu s Jonesem publikoval další práci o závislosti na nakupování u vysokoškolských studentů. Ve snaze zaměřit se na roli jakou hrála dostupnost úvěrů v souvislosti s oniománií, zjistili, že téměř tři čtvrtiny amerických vysokoškolských studentů věří, že finanční úspěch je nejdůležitější cíl v životě. Výzkum také ukázal, že studenti, kteří nakupují kreditní kartou, nakoupí 50 - 100% rychlejší než ti studenty, co platí v hotovosti. Téměř dvě třetiny studentů vlastní alespoň jednu kreditní kartu, a každý student, který vlastnil kreditní kartu, měli silnější vztah k penězům a nutkavému nakupování. Snad nejvíce dojemné

zjištění jejich výzkumu bylo, že velké dluhy jsou také spojeny s velkým množstvím studentských sebevražd. (Kearney a Stevens, 2012)

Wang a Xiao (2009) také provedli studii o nutkavém nakupování mezi americkými vysokoškoláky. Jejich výsledky potvrdily ty Robertsovi, a uvedly mnoho z dalších poznatků z širšího studia patologického nakupování. Hlavní je si uvědomit skutečnost, že studenti jsou ve věku, kdy mohou legálně podepsat úvěrové smlouvy. Vlastnit kreditní kartu a čerpat z ní může pro ně být nový vzrušující nástroj. Rovněž uvedl, že úvěr umožňuje studentům, aby se chovali jako jejich vrstevníci, zatímco maskují jejich skutečnou finanční situaci nebo neschopnost dovolit si sociální životní styl svých vrstevníků. I oni zastávají názor, že je potřeba studenty vzdělávat v oblasti financí a manipulaci s penězi. (Kearney a Stevens, 2012)

4. Oniománie v souvislosti s genderovou otázkou

Jedním z hlavních debat, které obklopuje otázku nutkavé nakupování, je otázka, jak moc, pokud vůbec, má pohlaví vliv na náchylnost k závislosti na nakupování.

Z dřívějších prací připravil půdu pro tuto diskusi Kraepelin (1915), který uvádí, že všechny „oniomaniaci“ jsou ženy. Boundy (1993) se ve své knize pokusila řešit rozdíl v pohlaví v souvislosti se studiem kompulzivního nakupování. Věřila, že není nutnost, aby ženy byly více náchylné k tomu stát se závislými na nakupování než muži. Spíše se jedná o způsob nákupu, kterým se „shopaholici“ liší. Boundy uvádí, že u žen je větší pravděpodobnost, že si koupí oblečení, doplňky a kosmetiku, kdežto muži tíhnou spíše k nákupu větší cenové položky. Tedy není nerovnováha v nutkavé nakupování, ale rozdíl v tom, jak jednotlivé pohlaví kompulzivní nákup prožívá. Woodruffe-Burton (1997) se pokusil prozkoumat roli náhradní spotřeby v životě žen. (Kearney a Stevens, 2012)

To je také všeobecná shoda mezi širší veřejností, že ženy jsou více náchylné k tomu stát se závislými na nakupování, avšak v kvantitativních studiích, ve kterých nerovnováha pohlaví byla zjištěna, výzkumníci často neberou v úvahu to, že ženy jsou více otevřené diskutovat o jejich nákupním chování, a přiznají si, když mají problém (Dittmar, 2005a; Neuner, Raab a Reisch, 2005, Kearney a Stevens, 2012). Faber a kol. (1987) se ve své publikaci také zabývali

otázkou genderu⁵ v souvislosti s nutkavým nakupováním a uvedli, že muži byli stejně náchylní k závislosti na nakupování jako ženy, ale rozdíl mezi pohlavími se ukázal v tom, že ženy se již od mladého věku naučily získávat větší radost z nakupování. Jejich průzkum také uvádí, že ženy mnohem častěji vyhledávají pomoc s jejich problémy s nakupováním než muži. (Kearney a Stevens, 2012)

Campbell (1997) bral v úvahu to rozdíl mezi pohlavími v nutkavé nakupování, ale zároveň se snaží rozlišovat mezi tzv. "spendaholikiem" (ti, co utrácení) a "milovníky nakupování". První z těchto typů je obvykle popsán vlastnostmi, které si spojujeme s tradičním závislým na nakupováním, a druhý je popisován jako někdo, kdo je chorobně orientovaný na obchod, to však nutně neznamená utrácení peněz. U „milovníků nakupování“ je důležité získat uspokojení z prohlížení chtěného zboží. Podobně jako práce Boundy (1993), Campbell (1997) uvedl, že rozdíl v pohlaví nevychází z výskytu oniomanie, ale spíše z toho, jak se to projevilo. U žen je větší pravděpodobnost investování velkého množství času listováním a výběrem zboží bez ohledu na skutečně vynaložené peníze. Ženy se více těší z estetiky předmětů, skoro víc než jejich užívání si samotného nákupu, zatímco muži se prostřednictvím své poruchy soustředí více na utrácení velkého množství peněz. Muži však tráví relativně mnohem méně času procházením a výběrem zboží, proto u mužů je více pravděpodobné, že budou "spendaholici" a ženy mnohem pravděpodobněji budou "shopaholici". (Kearney a Stevens, 2012)

5. Spojitost závislosti na nakupování s jinou závislostí

Slovenský autor Benkovič (2009) popsal ve své knize kazuistiku muže původně závislého na drogách. Ten od drog abstinovat, ale začal se chovat návykově ve vztahu ke spotřebnímu zboží. To pak působilo typické ekonomické i vztahové problémy. Tedy typický příklad přechodu z látkové závislosti na behaviorální. (Nešpor a Scheansová, 2010)

Komorbidity oniomanie s jinými psychickými poruchami není výjimkou, ale pravidlem.

Koncept tzv. křížové závislosti bude další, který se bude značně rozvíjet a zkoumat ve výzkumech v následujících letech (Barth, 2000; Goldsmith & McElroy, 2000; Hucker, 1997). Předchozí výzkumy zjistily, že ty osoby, které trpí závislostí na nakupování, mnohem

⁵ „Gender odkazuje na sociální rozdíly mezi ženami a muži, které jsou naučené, mění se s časem a významně se liší jak v rámci jednotlivých kultur, tak i mezi různými kulturami“ in Asklöf, C. a kol., *Příručka na cestu k rovnosti žen a mužů*. Praha: MPSV, 2003, s. 8.

pravděpodobněji trpí i jiným onemocněním, jako je alkoholismus, jiné poruchy kontroly impulzivity či poruchy příjmu potravy. (Kearney a Stevens, 2012)

Podle Nešpor a Scheansová (2010, str. 1), kteří popisují souběh nezdrženlivého nakupování s jiných poruchami, se u „části osob s uvedeným problémem popisuje souběžný výskyt jiných duševních poruch, jako jsou poruchy nálady a úzkostné stavy (Mueller a spol., 2010). Ve 21 % až 40 % případů se popisuje souběh se zneužíváním návykových látek nebo závislostí na nich. Častý je i souběh s poruchami osobnosti, zejména s osobností obsedantně-kompulzivní (Black, 2007)“.

Díky vlivu dnešního světa techniky je běžnou další kombinací také nadměrné věnování se internetu, „chytrým“ telefonům, sociálním sítím apod. Postižený dokáže strávit hodiny na internetu studiem recenzí, porovnáváním cen, zjišťováním zkušeností spotřebitelů atd. Během toho je samozřejmě vystavován vlně reklam, což přirozeně jeho bažení a problémy jen prohlubuje. Podle zkušeností Nešpora a Scheansové (2010) se nezdrženlivé nakupování vyskytuje často i v anamnéze gamblerů (patologických hráčů) nebo se objeví při abstinenci od hazardu.

5.1 Křížová závislost mezi oniománií a poruchami příjmu potravy

V odborné literatuře se již objevilo několik publikací, jež zkoumali komorbiditu v souvislosti s onimánií. Jejich zjištění bylo poměrně překvapující, když uvážíme, že mnoho z již z dříve popsanych koncepcí patologického nakupování, jako např. neklidná výchova, nízké sebevědomí a touha najít únik z nevlídné reality, jsou nápadně podobné jiným závislostem a poruchám kontroly impulzivity. V roce 1997, Hucker publikoval práci na téma impulzivity a jeho přidružených onemocnění, ve které se uvádí, že „*nutkavé nakupování je pozoruhodně podobné kleptománii (závislost na krádeži) a má vysoký výskyt křížové závislosti*“ (Kearney, M., a Stevens, L., 2012, str. 244) Vysoký výskyt oniománie společně s poruchou příjmu potravy není úplně překvapivý, když vezmeme v úvahu výrazné podobnosti mezi „shopaholiky“ a „jedlíky“ se záchvaty přejídání. Při záchvatovém přejídání jedinec cítí nutkavou potřebu konzumovat nadměru jídla, za které se následně cítí provinile a velmi se stydí za to, co provedli. V důsledku toho podstoupí stejně iracionální kroky ve snaze napravit to. Barth (2000) uvádí, že tato vazba mezi dvěma poruchami je výsledkem podobných příznaků, a to konkrétně

neschopností se vypořádat s řadou nemocí či je regulovat. Vyskytuje se zde taky neschopnost efektivně využívat jazyk pro vyjádření svých emocí. Dalším důležitým faktorem, který Barth uvádí, je přítomnost alexithymia u obou skupin nemocných, což znamená, že emoce, ať už pozitivní nebo negativní, jsou "potenciálně zdrcující, znepokojující a neúnosné". (Kearney a Stevens, 2012)

5.2 Křížová závislost mezi oniománií a alkoholismem

Psychiatrička Arehart-Treichel (2002) provedla studii křížové závislosti mezi alkoholismem, „gamblingem“ a nakupováním. Tato studie je předmětem zvláštního zájmu autorky, kdy studovala v této souvislosti chování vysokoškolských studentů. Studie zjistila, že ti studenti, kteří byli diagnostikováni, jako závislí na nakupování, více kouřili, požívali více alkoholu a utratili podstatně více peněz za hazard než ti studenti, kteří nebyli závislími. Dále uvedla, že samotná povaha nutkavého nakupování nesla nápadnou podobnost s jinými toxikomániami včetně „posedlostního“ chování, zvýšení výskytu chování při rozrušení nebo stresu, progresivní potřeba se takto chovat k dosažení požadovaného účinku a abstinenci příznaky z chování. (Kearney a Stevens, 2012)

O spolehlivosti tvrzení o křížení oniománie s jinými poruchami svědčí porovnání všech studií na toto téma od renomovaných psychiatrů. Když nic jiného, tak výzkum nutkavého nakupování zdůrazňuje, že na základě své pozoruhodné podobnosti s jinými toxikomániami a poruchami, které dostávají významné množství finančních prostředků na výzkum lékařské pomoci a vládní intervence, je třeba brát závislost na nakupování vážněji. Dittmar (2005a) uvádí, že není možné zveličovat význam oniománie, a to zejména vzhledem k současné ekonomické situaci. (Kearney a Stevens, 2012)

PRAKTICKÁ ČÁST

6. Analýza stavu informovanosti a orientace v problematice závislosti na nakupování u studentu HTF

Kapitola se zabývá aktuální problematikou závislosti na nakupování. V současné době tendence této problematiky směřují k tomu, stát se hrozbou pro dnešní společnost a to hlavně také díky ekonomickým dopadům způsobeným touto poruchou. Myslím si, že je tento problém přehlížený nebo opomíjený a informovanost širší veřejnosti není dostatečná. K tomu by mohla výrazně přispět média, které mají velkou informační funkci. Dále popisuje cíl, na který se v praktické části diplomové práce zaměříme.

6.1 Média a společnost

Od doby, co jsem projevila svůj zájem o oniomanii, jsem zaznamenala jen pár článků, které byly snadno dostupné širší veřejnosti, a to především prostřednictvím lifestyle magazínů, nebo internetových portálů pro ženy. Frekvencovanost těchto článků byla více než neuspokojivá. A to je nutno dodat, že má záběr jen na omezenou cílovou skupinu. Seriózní zdroje by měly být rozšířené na printová média s větším záběrem na širší veřejnost.

Příkladem by mohla být Mediální skupina MAFRA, která zastřešuje nejznámější produkty ze všech oblastí mediálního trhu. Mezi ně patří Mladá fronta DNES, Lidové noviny a také bezplatný deník METRO, který vychází ve všední dny. Jedná se hlavně o denní tisk, který se běžně dostává člověku do rukou a přesahuje množství milion čtenářů. Jeden z produktů, deník Metro, je každý všední den k dispozici u vstupních terminálů do městské hromadné dopravy, do metra. A také díky tomu se zvyšuje počet čtenářů, jejichž zrak spočine na informacích z tohoto deníku. Mladá fronta DNES a Lidové noviny patří obecně v České republice k nejčtenějším deníkům. Tyto deníky čtou muži i ženy všech možných skupin a vrstev. Často bývají dostupné ke čtení i v restauracích a kavárnách, nebo čekárnách u lékařů, tedy by mohly významně přispět k šíření pojmu závislosti na nakupování a jejích dopadů, mezi širokou veřejností.

Denní tisk zmiňuji ve své diplomové práci především proto, abych upozornila na to, jaký mohou mít média jak negativní, tak i pozitivní dopad na člověka se závislostí na nakupování.

Otevřeme-li si jedny z těchto novin, narazíme téměř vždy na nesporný počet inzerátů, nabízejících výhodné finanční půjčky. Spoustu reklam a inzerce, které pobízejí k nákupu. Je to celkem pochopitelné, protože dnešní printová média nežijí z prodeje výtisků, ale z inzerce. Avšak toto je právě faktor, který výrazně negativně ovlivňuje chování závislého na nakupování a prohlubuje jeho závislost. Jenže média jsou také klíč k rozšíření pojmu onimánie do povědomí společnosti, a tím zmírnění dopadu na společnost. Nedostatek informací a finanční nezdělanost mají významný vliv na to, že se shopaholismus stává fenoménem dnešní doby.

Inzeráty a marketingové akce, které nacházíme nejen v tomto tisku, ale také na různých letácích a dokonce i v reklamách v televizi, se snaží podprahově konzumentům dostat do podvědomí, že musí jít a koupit si daný produkt. Často zneužívají finanční negramotnosti člověka a díky inzerování různých (především nebankovních) půjček podporují zadluženost populace. Otázkou je, zda je to úmyslné nebo ne.

O manipulaci společnosti ze strany médií není pochyb a nabídkám nebankovních institucí na nejrůznější nejvýhodnější půjčky se nevyhneme do té doby, dokud nebudou zakázány ze zákona, nebo alespoň státem více kontrolovány. Prozatím by jistě stačilo, zákaz zveřejňování takových inzerátů mediálními prostředky, které jsou pro většinu lidí důvěryhodné. O tom však silně pochybuji, protože média mají v dnešní společnosti stále značný vliv a inzerce je jejich hlavní příjem. Je to skoro jako bychom chtěli po státu zakázat prodej alkoholu a cigaret. V tuto chvíli by při nejmenším pomohlo začít lidi informovat a vzdělávat v oblasti financí a problematiky nezdrženlivého nakupování.

6.2 Cíl

Cílem této diplomové práce je zjistit, jaká je úroveň informovanosti a orientace v problematice závislosti na nakupování vysokoškolských studentů, konkrétně studentů na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

Téma patologického nakupování jsem si vybrala, protože jej považuji v dnešní době, vzhledem k rychlému vývoji konzumní společnosti, za aktuální, a protože mne samotnou problematika nezdrženlivého nakupování zajímá.

Závislost na nakupování se do popředí zájmu dostává především v zahraničí, kde výzkumy naznačují, že tento fenomén může mít vliv na ekonomiku zadluženosti současné společnosti.

Otázce problematiky patologického nakupování přikládám v současnosti i do budoucna velký význam a považuji za důležité se jí zabývat především proto, že občan, který dokáže ovládat své chování jako nákupčího a konzumenta, a který je finančně gramotný, je nejlepší prevencí proti zadluženosti a finančním a existenčním problémům.

Celá společnost se posunuje do doby internetu a počítačů, kdy je během pár kliknutí snadné si cokoliiv pořídit až do domu, či si půjčit značný obnos peněz. Peníze si ukládáme na bankovní účty, čerpáme úvěry, platíme platebními kartami a užíváme spíše „virtuální peníze“, které přímo v ruce nedržíme, a to nám omezuje racionální pohled na naše výdaje. Existence občanů je závislá na jejich ekonomické stabilitě a jejich schopnosti pracovat s finančními produkty a racionálně vyhodnocovat, co potřebují a co je nad rámec jejich příjmů.

Zajímavou diskuzí, která se v dané problematice vede, je otázka – jaká je úroveň orientace studentů vysoké školy Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy. Zda existuje přímá úměra mezi informovaností a vysokoškolským titulem z oblasti pomáhající profese?

6.3 Úkoly

K dosažení cíle šetření byly stanoveny tyto úkoly:

1. Základní informovanost a orientace v problematice závislosti na nakupování.

Jaká je orientace na toto téma vysokoškolských studentů obecně?

Úkolem této práce je zjistit orientaci v jednotlivých oblastech problematiky patologického nakupování vysokoškolských studentů na Husitské teologické fakultě UK v Praze.

Pozornost je věnována také tomu, zda vysokoškolský student, studující obor orientovaný na pomáhání lidem v psychosociální oblasti, znamená nutně, že se v této problematice orientuje.

6.4 Metody a metodika šetření

Ve výzkumu jsou použity následující metody:

- studium odborné literatury
- dotazník vytvořený na základě studia odborné literatury
- následná analýza dat

Otázky v dotazníku byly připraveny opět na základě studia odborné literatury a mých dosavadních znalostí problematiky oniomanie. Dotazník obsahuje otázky zaměřené na různé

oblasti problematiky závislosti na nakupování, ze kterých budeme později na základě výsledku dotazníků analyzovat míru orientace v těchto oblastech. Dotazník zahrnuje otázku genderové souvislosti s poruchou, křížovou závislost, dopady a projevy, ale i pomoc závislým nebo vzdělávání v této oblasti.

Dotazníky byly určeny pro vysokoškolské studenty na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy, a to konkrétně studentům studijního programu Teologie v kombinaci s psychosociálními studii či charitativní a sociální práce. Tedy pro studenty, jejichž současné vzdělávání je má nasměrovat v jejich životě ke každodenní práci s lidmi. Získávají znalosti a také praktické zkušenosti v oboru sociální práce a práce s ohroženou cílovou populací. Předpokládá se u nich tedy i po profesní stránce, že se budou s touto poruchou blíže seznámeni.

Dotazníky vyplňovali studenti jednak bakalářského studia, ale také studia magisterského. Dotazníky byly vzhledem k osobním údajům vyplňovány anonymně.

Pro určení výsledků budu vycházet ze skutečnosti, že k dispozici mám celkem 88 vyplněných dotazníků od studentů HTF. Z toho bylo 42 studentů bakalářského studia a 44 vyplněných dotazníků od studentů magisterského studia, Dotazník byl vyplňován online a celkově vyplnění dotazníku trvalo v průměru od 5-10 min.

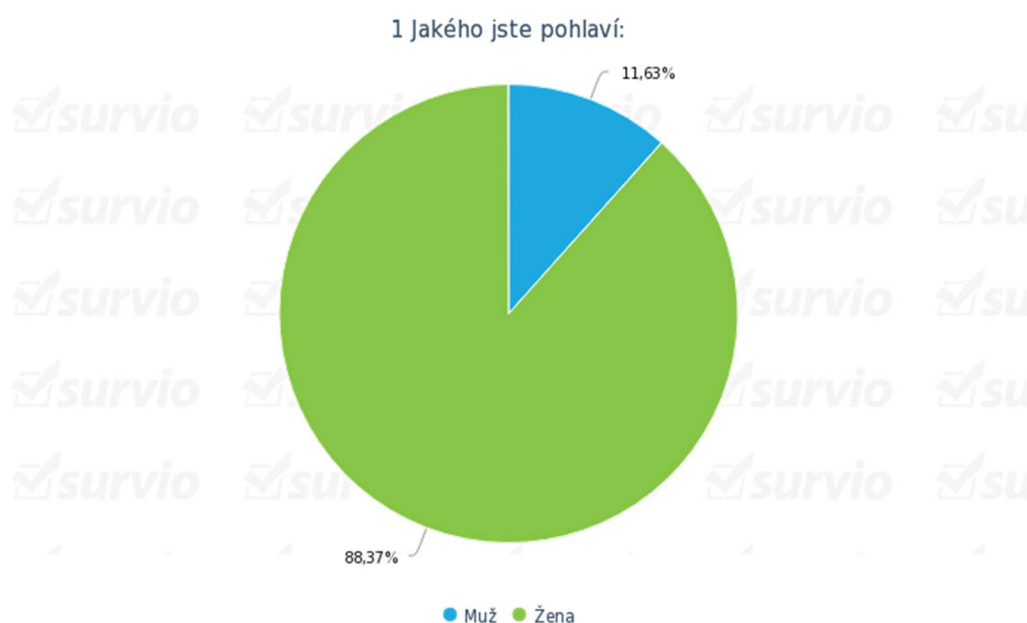
6.5 Výsledky a jejich interpretace

Výsledky šetření budu analyzovat procházením jednotlivých otázek a grafickým vyhodnocováním jednotlivých otázek, na které jsem se v dotazníku zaměřila.

Otázky v dotazníku:

Č.1 *Jakého jste pohlaví?*

Graf č. 1 Pohlaví

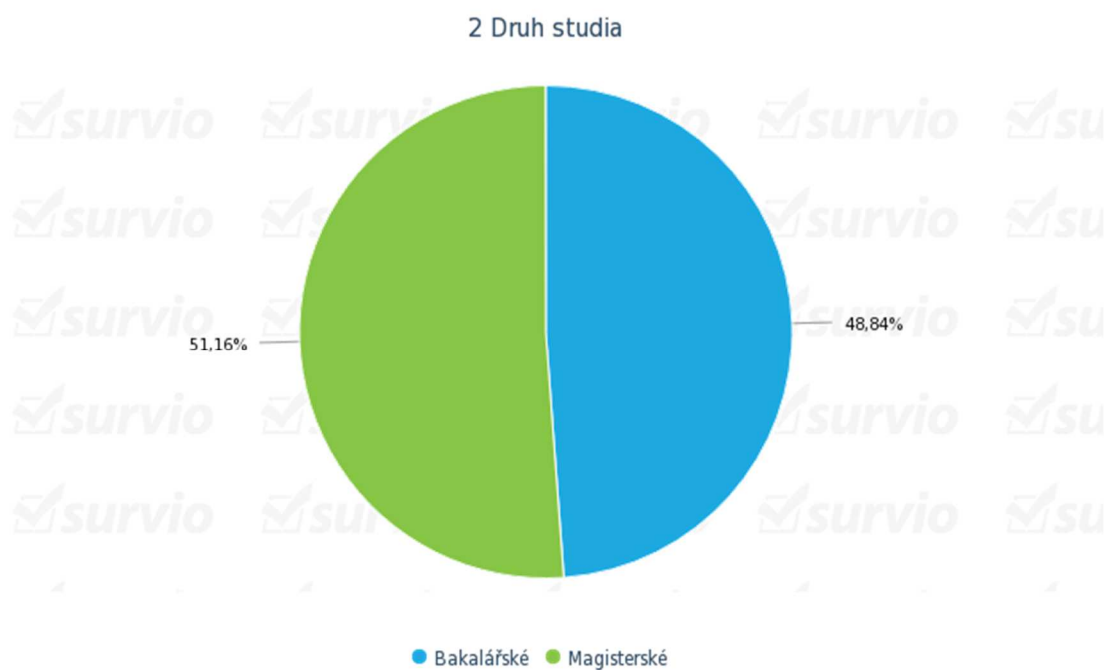

- **Muž 10 11,63 %**
- **Žena 76 88,37 %**

Z odpovědí studentů je zřejmé, že odpovídalo více žen. Z 88 odpovědí patřilo 76 odpovědí ženám. Pouze 10 mužů zodpovědělo tento dotazník. Může to mít i souvislost s tím, že na těchto studijních oborech ženy převažují.

Č. 2 Druh studia

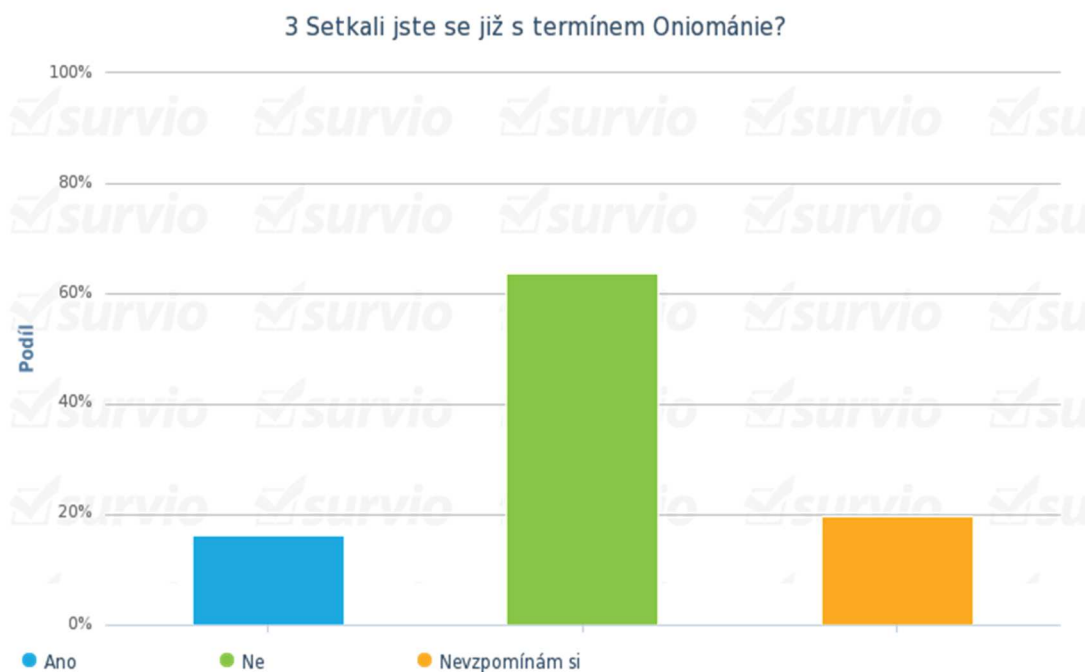
Graf č. 2

- **Bakalářské** 42 48,84 %
- **Magisterské** 44 51,16 %

Č.3 Setkali jste se již s termínem Oniománie?

Graf č.3

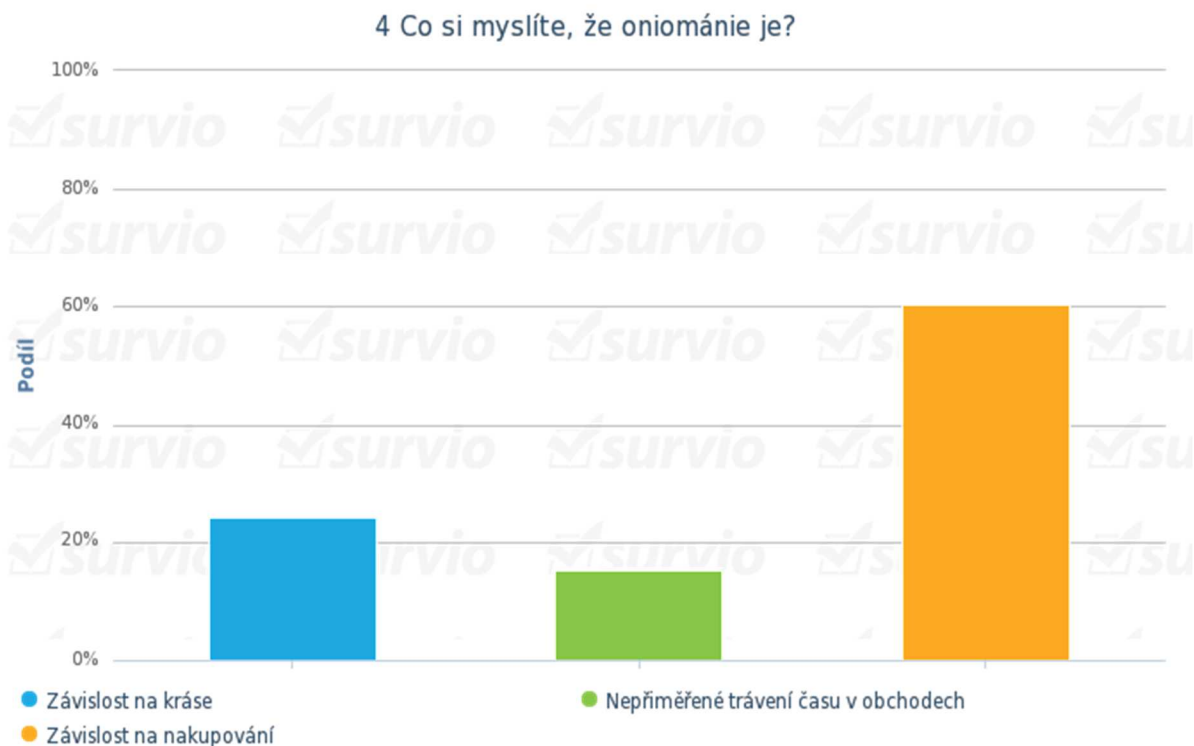

- **Ano** 14 16,28 %
- **Ne** 55 63,95 %
- **Nevzpomínám si** 17 19,77 %

Z těchto výsledků jasně vychází, že studenti HTF převážně neznají pojem oniománie. Potvrzuje to tvrzení, že v podvědomí je spíše název „shopaholismus“. Z 88 respondentů 55 nepřišlo do kontaktu s termínem onimánie, což je více, jak polovina.

Č. 4 Co si myslíte, že oniománie je?

Graf č. 4

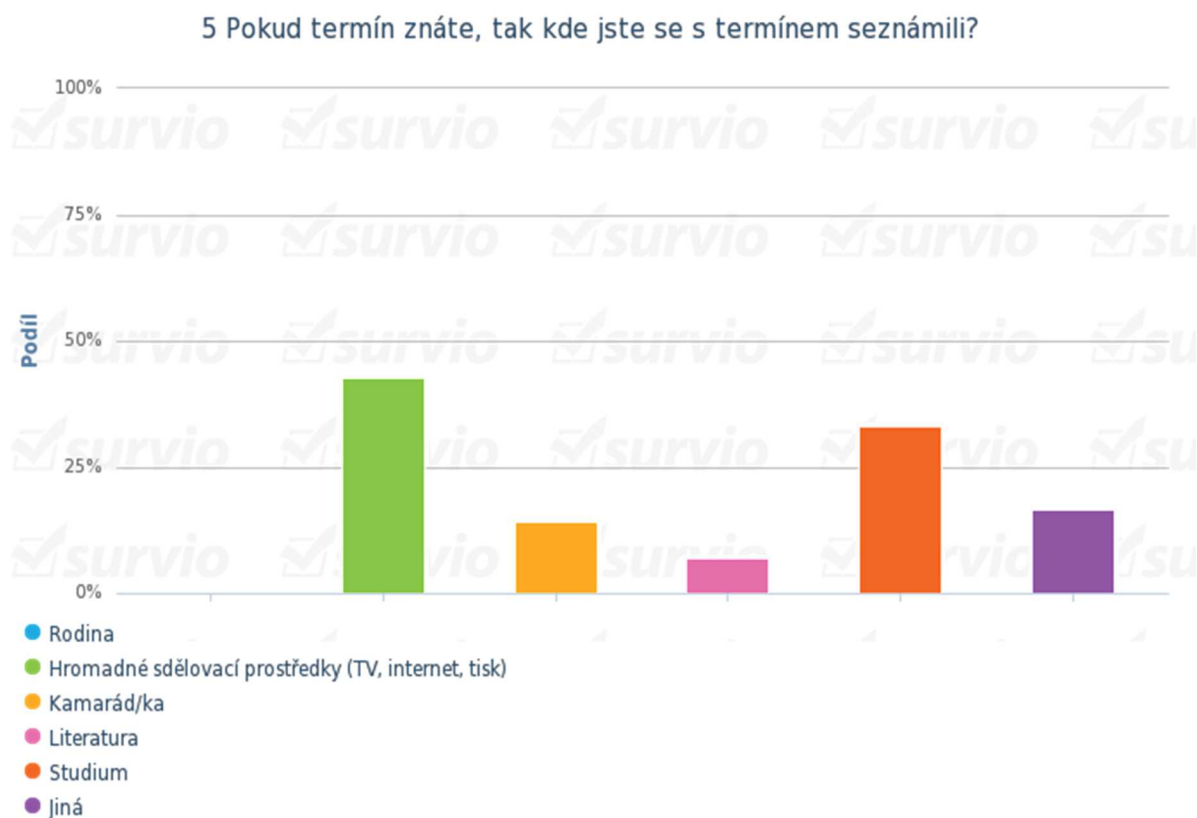

- **Závislost na kráse** 2 24,42 %
- **Nepřiměřené trávení času v obchodech** 13 15,12 %
- **Závislost na nakupování** 52 60,47 %

Podle odpovědí studentů HTF se dá vycházet z tvrzení, že převážně vědí, co oniománie znamená. Z 88 dotazujících, odpovědělo správně 52 (cca 60%), což je více jak polovina.

Č. 5 Pokud termín znáte, tak kde jste se s termínem seznámili?

Graf č. 5

● Rodina	0	0,00 %
● Hromadné sdělovací prostředky (TV, internet, tisk)	18	42,86 %
● Kamarád/ka	6	14,29 %
● Literatura	3	7,14 %
● Studium	14	33,33 %
● Jiná	7	16,67 %

Z analýzy odpovědí na otázku, kde se s termínem studenti setkali, vyšlo nejvyšší procento u massmedií, konkrétně 43%. Což potvrzuje vliv médií na informovanost v oblasti závislosti na nakupování.

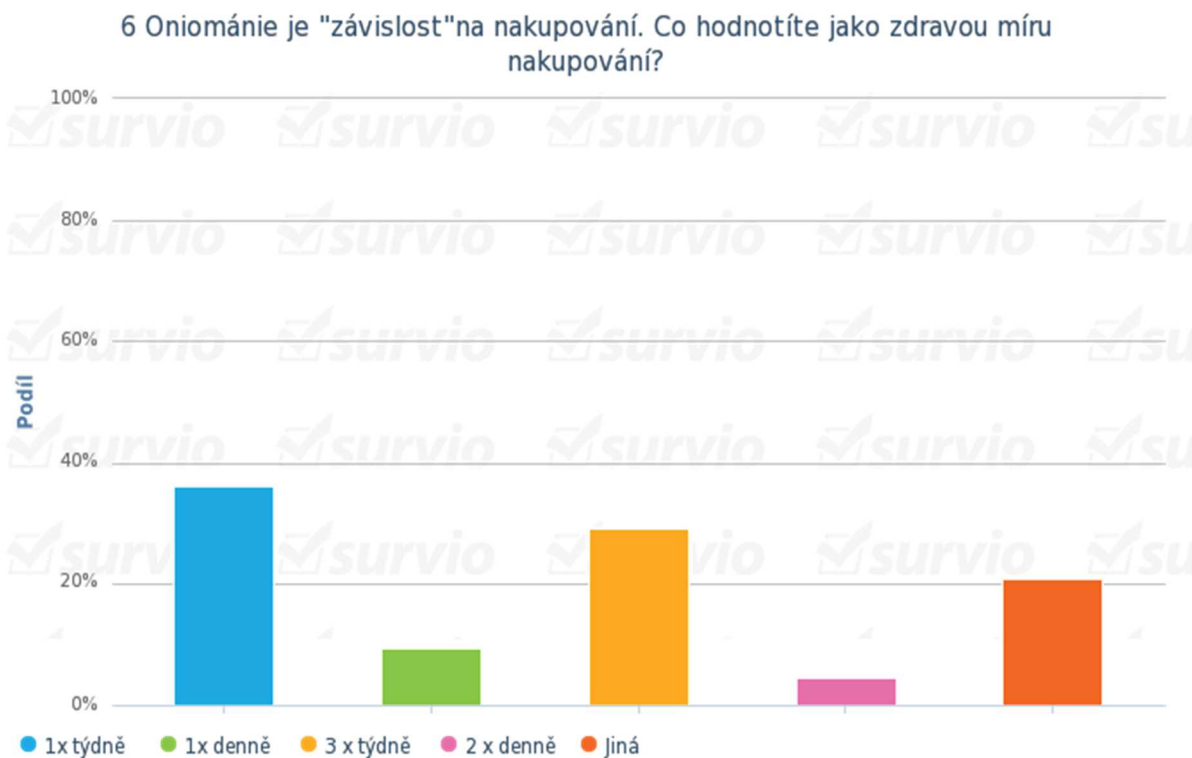
Hned vzápětí uvedli respondenti studium, přesněji 33% z dotazovaných, což naznačuje, že vzdělávací systém poskytuje informace o této poruše.

Zajímavé však bylo zjištění, že žádný z 88 dotazovaných, se o oniomanii nedozvěděl od rodinných příslušníků.

Jiné: v jiných odpovědích nalezneme např. internet

Č. 6 Oniománie je "závislost" na nakupování. Co hodnotíte jako zdravou míru nakupování?

Graf č. 6

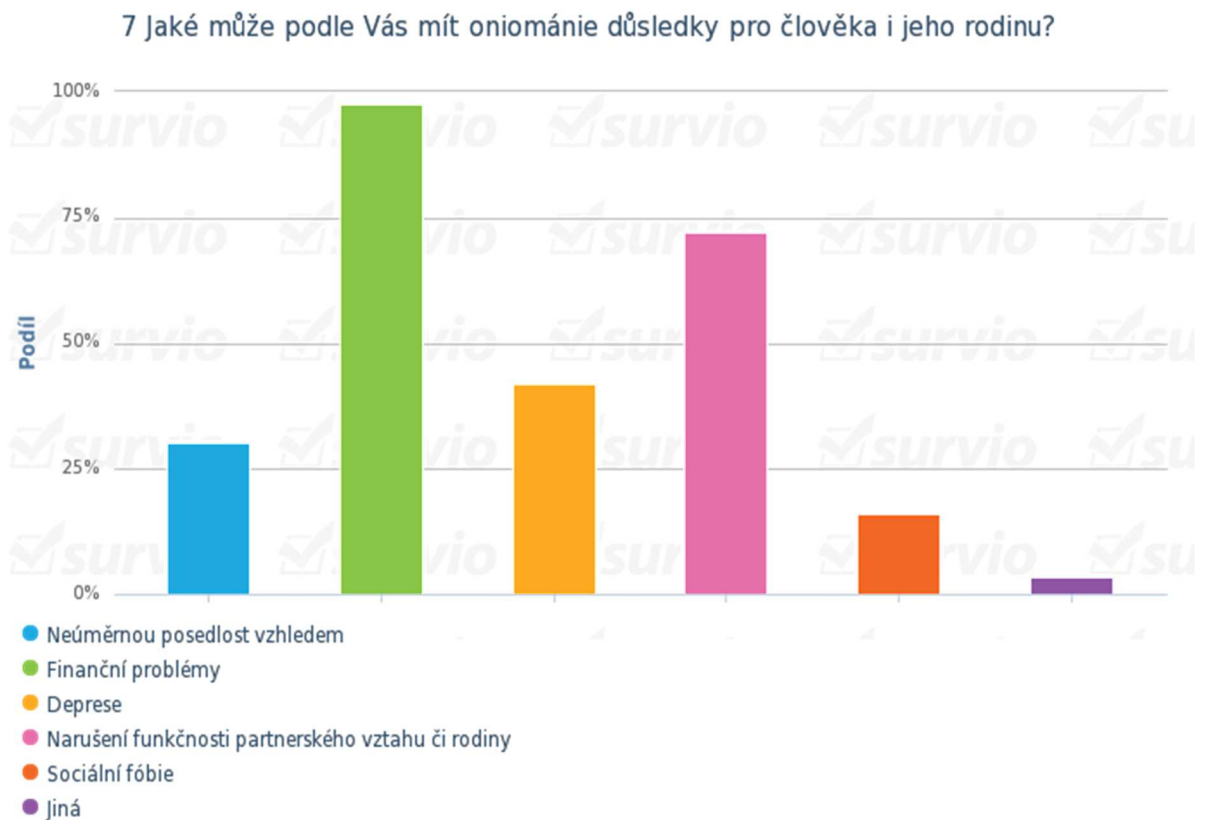
- **1x týdně** **31** **36,05 %**
- **1x denně** **8** **9,30 %**
- **3 x týdně** **25** **29,07 %**
- **2 x denně** **4** **4,65 %**
- **Jiná** **18** **20,93 %**

Tato otázka byla velmi neurčitá, protože jsem chtěla zjistit, zda studenti dokáží odhadnout zdravou míru nakupování. Samozřejmě je nutné si položit otázku, co vlastně je zdravá míra nakupování? Vliv na ni má bezpochyby několik faktorů např: paměť, růzností potřeb, cena, kvalita, vzdálenost od bydliště. Důležité je také zohlednit, o jaký nákup se jedná, zda oblečení, vybava domácnosti nebo potraviny. Celkově však studenti měli úměrné hranice.

Př. Odpovědi respondentů: „Záleží nakupování čeho. Co se týká pečiva apod., přijde mi to zdravé i denně. U oblečení je to situace jiná - zdravé mi připadá jednou dvakrát do měsíce“.
 „Nemyslím, že by se mělo jednat jenom o četnost nákupů, ale i o jejich potřebnost“.
 „Jídlo cca 1x týdně, oblečení atd. 1x měsíčně“.

Č. 7 Jaké může podle Vás mít oniomanie důsledky pro člověka i jeho rodinu?

Graf č. 7

• Neúměrnou posedlost vzhledem	26	30,23 %
• Finanční problémy	84	97,67 %
• Deprese	36	41,86 %
• Narušení funkčnosti partnerského vztahu či rodiny	62	72,09 %
• Sociální fobie	14	16,28 %
• Jiná	3	3,49 %

Zde mohli dotazovaní odpovídat více možnostmi. Studenti odpověděli, že z 98% jsou následky charakteru finančních problémů. 62 odpovědí z 88 staví narušení funkčnosti vztahů na druhé místo. Deprese jsou také častým jevem doprovázející závislost na nakupování, tedy

v této otázce respondenti potvrdili poměrně velmi dobrou orientaci v následcích oniomanie u člověka a jeho okolí.

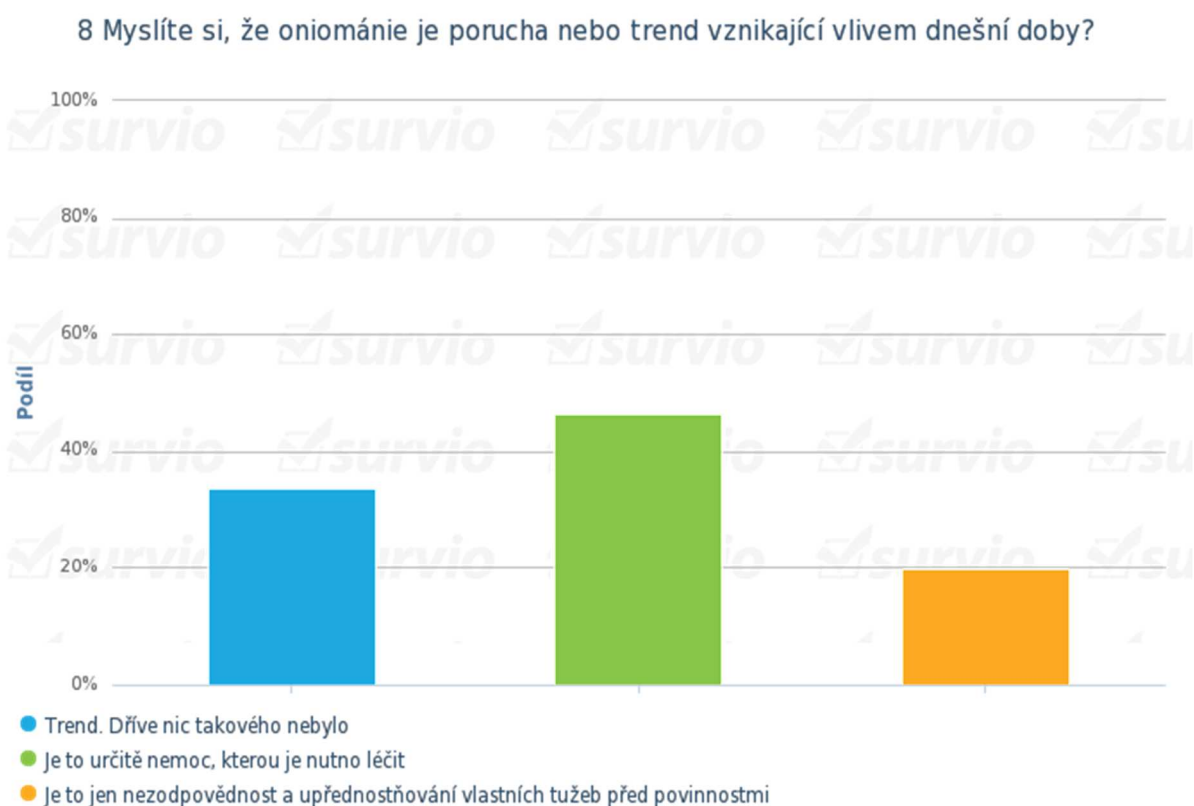
Př. jiné odpovědi respondentů:

„Zabarikádované všechny prostory společného bydlíště“.

„přehodnocení životních hodnot“ a „přeplnění bytu“

Č.8 Myslíte si, že oniomanie je porucha nebo trend vznikající vlivem dnešní doby?

Graf č. 8

- **Trend. Dříve nic takového nebylo** 29 33,72 %
- **Je to určitě nemoc, kterou je nutno léčit** 40 46,51 %
- **Je to jen nezodpovědnost a upřednostňování vlastních tužeb před povinnostmi** 17 19,77 %

Z výsledků analýzy odpovědí na tuto otázku vyplývá, že téměř 50% studentů humanitních oborů na HTF si je vědoma toho, že závislost na nakupování je nemoc.

29 odpovídajících z celkového počtu 88 respondentů se domnívá, že patologické nakupování vzniklo jako trend dnešní doby.

A nakonec téměř 20 procent studentů si myslí, že se jedná o následky povahových rysů.

Č. 9 Jaké si myslíte, že jsou příčiny závislosti na nakupování?

Graf č. 9

• Nízké sebevědomí	37	43,02 %
• Slevy a marketing	64	74,42 %
• Člověk neví, co s penězi	21	24,42 %
• Nutková potřeba, kterou nelze ovládnout	66	76,74 %
• Finanční negramotnost	34	39,53 %
• Možnosti internetového nákupu	32	37,21 %
• Nevím	2	2,33 %
• Jiná	7	8,14 %

Zde opět mohli odpovídající zvolit více možností. I zde je z výsledků patrné, že se studenti poměrně orientují. Největší příčinou závislosti na nakupování je neschopnost ovládnout nutkavou touhu po nakupování. Dále dle studentů jsou to slevy a marketingové tahy. I internet označili z 37% za příčinu onimánie. Respondenti se dle vyhodnocených odpovědí poměrně uspokojivě orientovali v příčinách a faktorech, které podmiňují patologické nakupování.

Př. Jiné odpovědi respondenta:

„rodinné prostředí, absence náplně volného času, snižující se ohodnocení a hodnota pochvaly mezi lidmi, deprese, kompenzace potřeb, které nejsou splněny v osobním životě, vnitřní prázdnota, kterou se takto snaží vyplnit“

Č.10 Myslíte, že se může závislost na nakupování objevit u vyléčených pacientů z jiné závislosti?

Graf č. 10

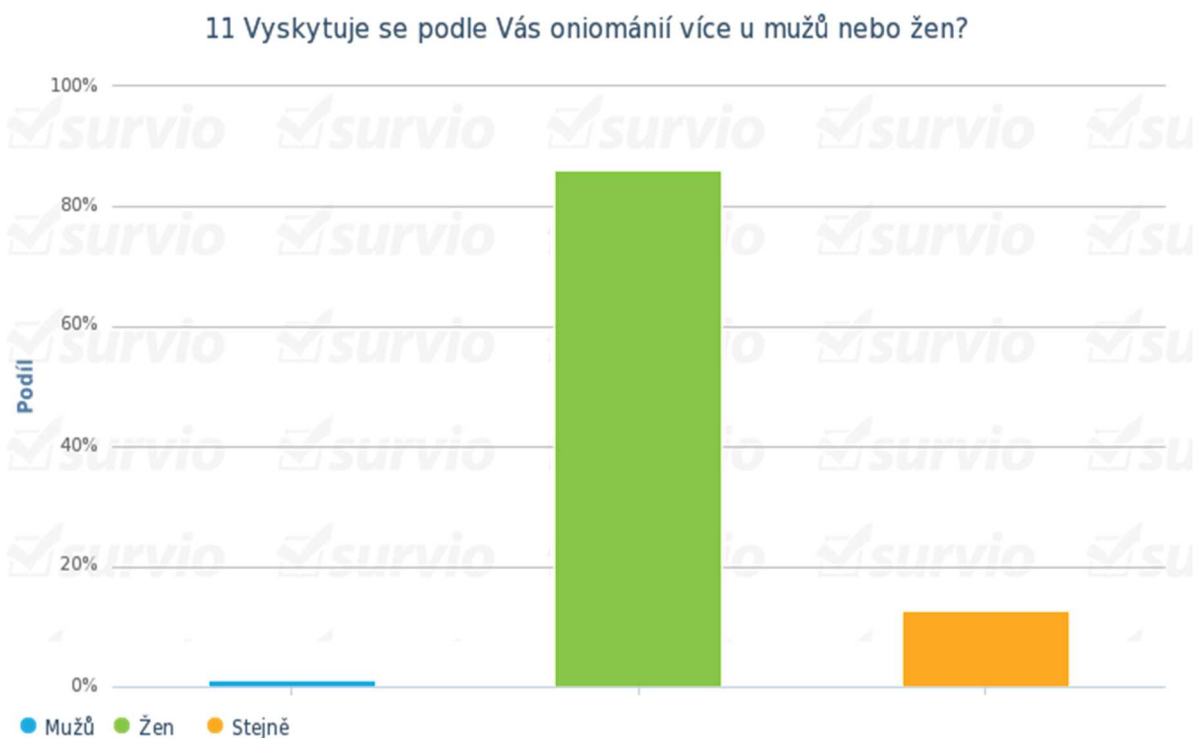

- **Ano, je to časté** 49 56,98 %
- **Ne, nemyslím si** 14 16,28 %
- **Nevím** 23 26,74 %

49 studentů z 88 dotazovaný, se domnívá, že oniománii má spojitost i s jinými závislostmi, a že lze dojít k přechodu na jinou závislost či návykové chování. Spojení vylučuje 16% studentů a 27% na tuto otázku nezná odpověď, tedy více jak polovina studentů odpověděla správně.

Č. 11 *Vyskytuje se podle Vás oniománií více u mužů nebo žen?*

Graf č. 11

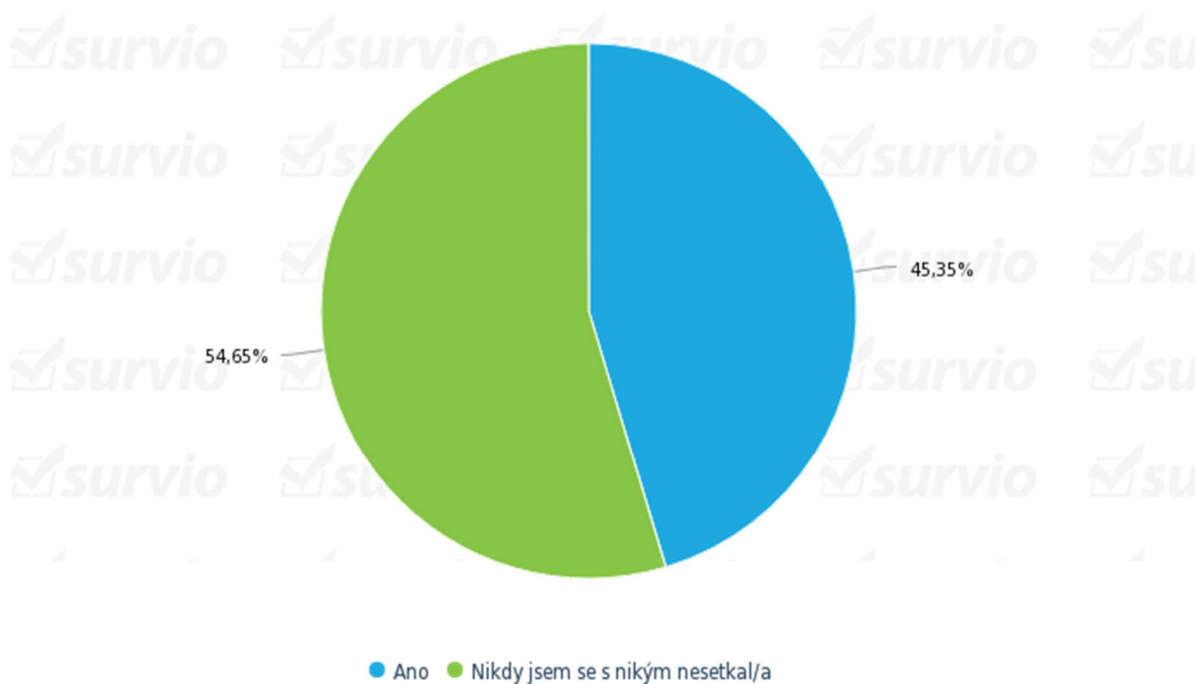
- **Mužů** 1 1,16 %
- **Žen** 74 86,05 %
- **Stejně** 11 12,79 %

74 respondentů z celkového počtu 88 dotazovaných si myslí, že ženy trpí závislostí na nakupování více, než muži. Zde je také nutné si uvědomit, že více jak 80% dotazovaných, byly ženy. Ze současných studií, které se tímto tématem zabývali, nelze s určitostí říct, že ženy trpí touto poruchou více. V otázce nákupního chování a přiznání si problémů jsou více otevřené. Co lze ale z určitostí říct je, že u obou pohlaví má kompulzivní nakupování jiný průběh.

Č. 12 Znáte někoho v okolí, u koho si myslíte, že by mohl oniománii trpět?

Graf č. 12

12 Znáte někoho v okolí, u koho si myslíte, že by mohl oniománii trpět?

- **Ano** 39 45,35 %
- **Nikdy jsem se s nikým nesetkal/a** 47 54,65 %

Z 88 studentů 47 odpovědělo, že se nikdy s nikým, kdo trpí oniománii nesetkali. Avšak 45% dotazovaných se domnívají, že někoho takového ve svém okolí mají.

Č. 13 Jak byste sám/sama popsal/a tuto poruchu?

Tato otázka nebyla k dokončení dotazníků povinná a odpovídající jej mohli přeskočit. Zařadila jsem ji do dotazníku porto, abych viděla konkrétně, jak si studenti shopaholismus představují.

Př. Odpovědi respondentů:

„Nutková potřeba nakupovat různý typ nového zboží (každý člověk může být zaměřen na jiný typ). Člověk tím dosahuje krátkodobého uspokojení, které nevydrží dlouho, proto má potřebu nákupy opakovat. V podstatě velmi podobné jako u ostatních závislostí. Člověk si v tu chvíli nedokáže pomoci, poručit, i když má informace, že to, co dělá, není v pořádku. V první fázi problém popírá, později, když se začnou objevovat problémy např. s financemi je více motivován problém řešit.“

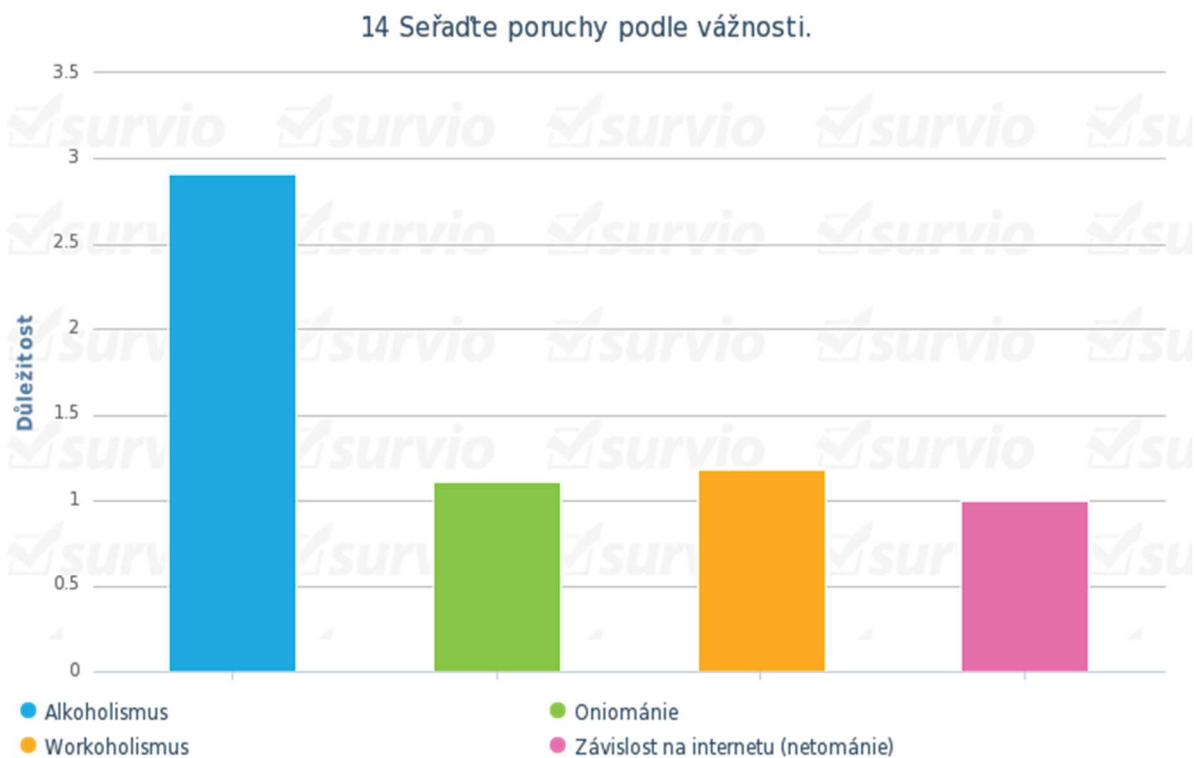
„Původně jsem si teda myslela, že se to bude jmenovat podobně jako shopaholismus - podle filmu Báječný svět shopaholiků. Domnívám se, že to může mít co dočinění s nakupováním, které provádí kamarádka - jde do obchodu, posbírá pár kousků a bez zkoušení si je koupí a odnese domu. Kolik to stojí, teď neřešme. Nevím, jestli jí dělá požitek ten pocit, že na to má, že si to koupila, nebo že to pak nosí, ale vzhledem ke stylu nakupování ten samý nákup asi ne.“

„Z reálného pozorování: hromadění nepotřebných věcí, o kterých je nemocný přesvědčený, že je potřebuje. Dále všechno v domě plné, chodí se jenom úzkým koridorem. Dejme tomu z kuchyně do ložnice. Jiný případ: výsledkem je 200 párů bot za pololetí. Zde je dobře, že je rodina finančně saturována.“

„Jedinec má nutkovou potřebu častěji, než je daná norma, chodit nakupovat. Nezáleží mu na tom, co přesně kupuje, hlavně, že si něco koupil. Nakupování ho uspokojuje stejně jako jiné jedince například požívání alkoholu. Stejně tak může mít výčitky ve chvílích, kdy "vystřízliví".“

Č. 14 Seřadte poruchy podle vážnosti.

Graf č. 13

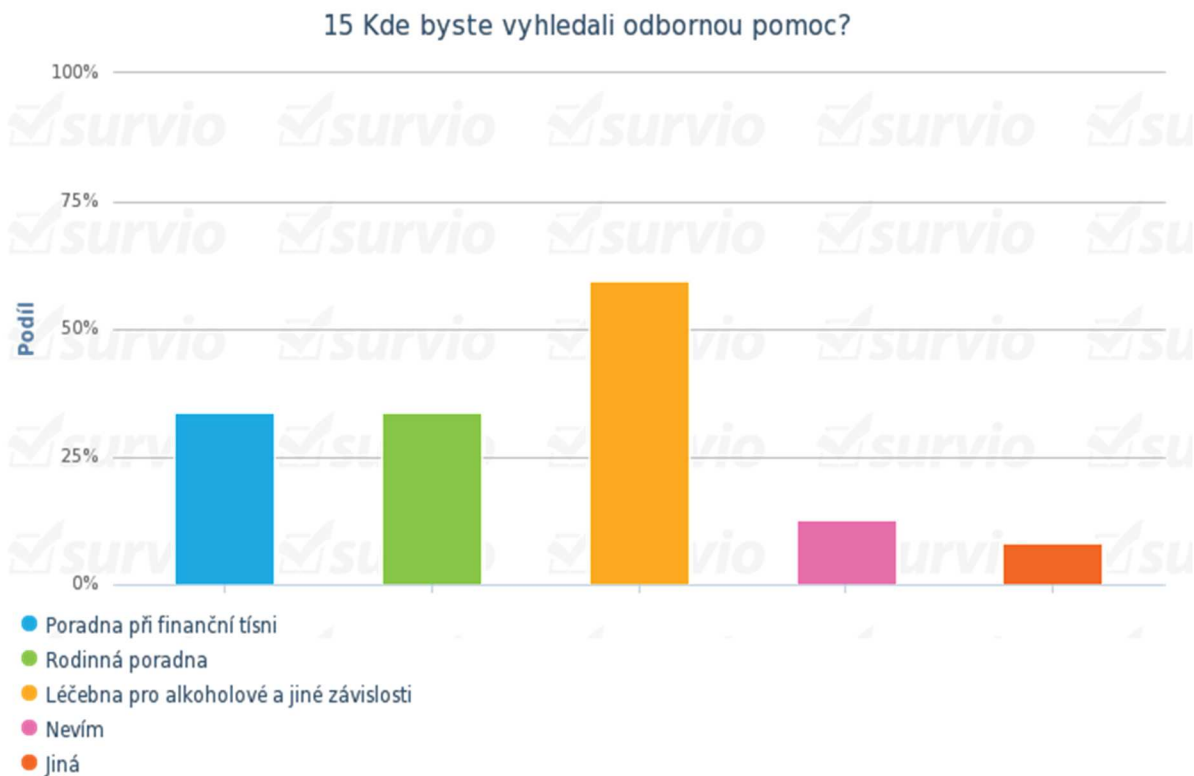

- **Alkoholismus** 2,91
- **Oniománie** 1,11
- **Workoholismus** 1,18
- **Závislost na internetu (netománie)** 1

Podle těchto výsledků je onimánie nejčastěji řazena na třetí místo. Workoholismus je na druhém a nejméně respondentům připadá alkoholismus.

Č. 15 Kde byste vyhledali odbornou pomoc?

Graf č. 14

- **Poradna při finanční tísni** 29 33,72 %
- **Rodinná poradna** 29 33,72 %
- **Léčebna pro alkoholové a jiné závislosti** 51 59,30 %
- **Nevím** 11 12,79 %
- **Jiná** 7 8,14 %

Př. Jiných odpovědí respondentů:

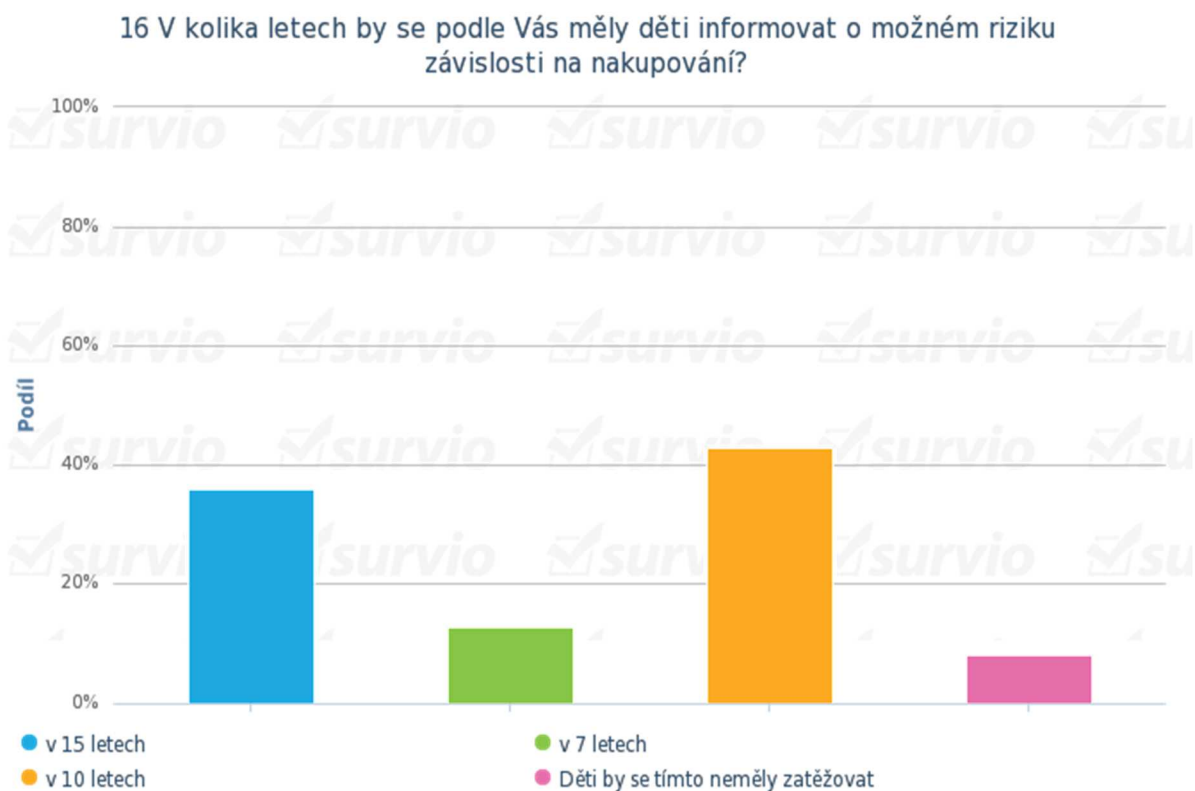
„Praktický lékař, poté Psychologická poradna, poté psychiatrická léčebna tedy psychiatr“

„riaps, centrum pro rodinu Sananim, dropin“

Analýza odpovědí ukazuje, že studenti HTF mají přehled, kde vyhledat pomoc v případě závislosti na nakupování.

Č. 16 V kolika letech by se podle Vás měly děti informovat o možném riziku závislosti na nakupování?

Graf č. 15

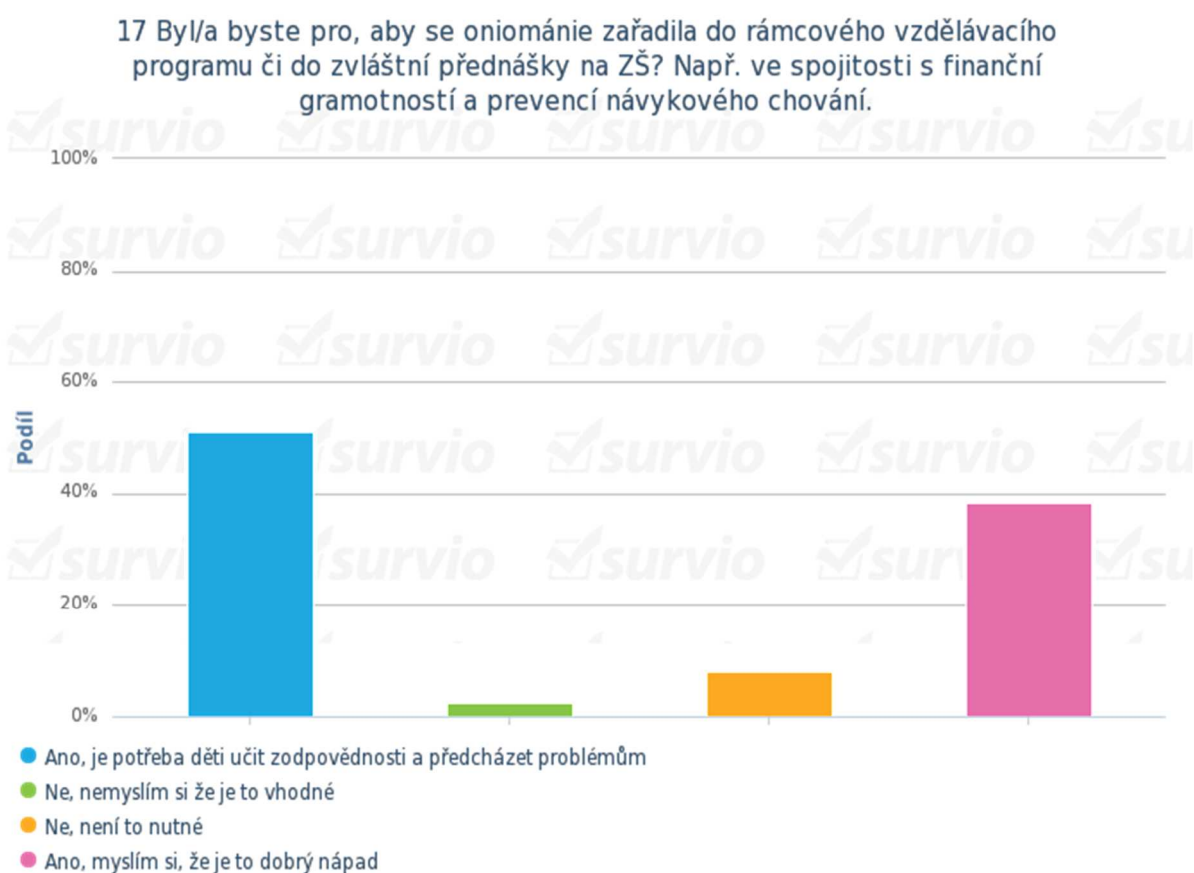

- v 15 letech 31 36,05 %
- v 7 letech 11 12,79 %
- v 10 letech 37 43,02 %
- Děti by se tímto neměly zatěžovat 7 8,14 %

Z výsledků vyplývá, že 79 respondentů z 88 dotazovaných zastává názor, že děti a mládež by měla být informována o závislosti na nakupování. Převažuje názor, že by se mělo začít v 10 letech dítěte, 36% v 15 letech a 13% v 7 letech. Pouze 8% dotazovaných si myslí, že to není vhodné.

Č. 17 Byl/a byste pro, aby se oniománie zařadila do rámcového vzdělávacího programu či do zvláštní přednášky na ZŠ? Např. ve spojitosti s finanční gramotností a prevencí návykového chování.

Graf č. 16

- **Ano, je potřeba děti učit zodpovědnosti a předcházet problémům** 44 51,16 %
- **Ne, nemyslím si, že je to vhodné** 2 2,33 %
- **Ne, není to nutné** 7 8,14 %
- **Ano, myslím si, že je to dobrý nápad** 33 38,37 %

I u této odpovědi převažuje u studentu humanitních oborů názor, že by se děti měly informovat o patologickém nakupování a jeho důsledcích v rámci vzdělávacích programů.

6.6 Závěr šetření

Informovanost a orientace v problematice závislosti na nakupování u vysokoškolských studentů je v základních věcech je průměrná až uspokojivá. Studenti převážně vědí, co pojem oniomanii znamená a co si pod tím představít. Mají základní přehled o příčinách i následcích, jaké může závislost na nakupování na člověku zanechat.

Dle informací, které se k nim zatím ve společnosti dostávají, se dokázali zamyslet i nad otázkou genderu nebo křížové závislosti, což je velmi uspokojivé.

Podle analýzy odpovědí si je většina studentů HTF vědoma důležitosti informování a vzdělávání dětí a mládeže v této problematice, a to především v rámci prevence důsledků závislosti na nakupování a patologických jevů s nimi spojených.

Orientace v problematice patologického nakupování je u studentů HTF průměrná. Vzhledem k výsledkům zahraničních studií, které ukazují vysoký výskyt shopaholismu právě u studentů vysokých škol, by výuka zaměřená na tuto problematiku ve spojení např. s finanční gramotnosti na vysokých školách byla v budoucnu velmi užitečný prostředek, jak se vyhnout v této oblasti dalším problémům, které mohou při nedostatku informací nastat.

7. Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala závislostí na nakupování, fenomén, který pro současnou společnost představuje významnou hrozbu. Kompulzivní nakupování je příčinou celé řady problémů nejen v oblasti sociální a psychické, ale postupně velmi negativně ovlivňuje také další složky života, především ekonomickou.

Cílem mé diplomové práce bylo představit závislost na nakupování jako problém, který může ovlivnit nejednoho z nás, ale i dnešní společnost. Nejedná se pouze o záležitost psychiatrů a psychologů, ale i sociálních pracovníků, ekonomů a obchodníků.

První kapitoly popisují pojem závislost a návykové chování, její znaky, příčiny a věnují se také kořenům závislosti, které jsou podstatné k pochopení celé podstaty. Velká část práce je věnována samotné oniomanii, jejímu vývoji a vysvětlení problému spojených s klasifikací kompulzivního chování. Uvedené jsou zde i příčiny a faktory ovlivňující tuto poruchu chování. Práce také otevřela otázku genderu ve spojitosti se závislostí na nakupování a oblast propojení oniomanie s dalšími závislostmi.

V práci je provedena analýza znalostí a orientace v problematice závislosti na nakupování u vysokoškolských studentů z fakulty Husitské teologické. Vypracovaným dotazníkem jsem se zaměřila především na zjištění míry této základní orientace. Jednalo se o znalost termínu oniomanie. Zjištění přístupu k informacím, a kde se s tímto termínem setkali. Důležité bylo také, jak tomuto termínu rozumí a zda si uvědomují příčiny a dopady této poruchy.

Dalším, závěrečným úkolem bylo celkové shrnutí znalostí vysokoškolských studentů z problematiky závislosti na nakupování. Studenti mají základní přehled a v dané oblasti se orientují průměrně. Pokud se však ponoříme do jejich hlubších vědomostí, zjistíme, že informace chybí, tedy je nutné, aby nepodcenili tuto nemoc a vědomosti v oblasti kompulzivního nakupování si prohloubili.

Budoucí sociální pracovník by se měl v dané problematice orientovat úspěšně a vzhledem k náplni a poslání svého zaměstnání, by měl být schopen spolupracovat a především pomáhat

lidem, jimž v důsledku závislosti na nakupování či finanční negramotnosti hrozí, nebo již nastalo, sociální vyloučení.

Shrnutí

Ve své diplomové práci jsem se zabývala závislostí na nakupování, fenoménem, který je v dnešní společnosti velmi aktuální a jehož výskyt neustále narůstá. Do oblasti oniomanie spadá nejen rovina psychologická, ale také sociální či finanční pohled na tuto poruchu.

Zaměřila jsem se především na představením oniomanie, jakožto velkého nebezpečí pro člověka a společnost, a to především v souvislosti s finanční negramotností. Věnovala jsem prostor vysvětlení hlavním pojmům z oblasti závislostí a to jak látkových tak nelátkových. Pozornost byla věnována také důležité kapitole, genderové otázce v souvislosti s patologickým nakupováním a seznámení se možnostmi léčby a prevence.

Výzkumná část se zabývá mírou informovanosti a orientace v problematice závislosti na nakupování u vysokoškolských studentů a prostřednictvím dotazníků jsou zodpovězeny úkoly, které jsem si vzhledem k danému tématu stanovila.

Summary

This diploma thesis deals with the issue of compulsive buying, phenomenon which is a current topic for today's society and its incidence is rising. The area of oniomania includes psychological but also social and financial aspects of the disorder.

The thesis focuses mainly on the sphere of introduction of oniomania, as a great danger to man and society, especially in the context of financial illiteracy. Enough room is devoted to explication of main key words from the area of addictions (drug addictions and behavioral addictions). Attention has also been dedicated to an important chapter of the issue of gender in context to the pathological shopping and also to topics of getting to know the possibilities of treatment and prevention.

The practical part of the thesis deals with research of level of awareness and orientation issues of shopping addiction among university students. Using analysis of submitted questionnaires, this part of the thesis tries to find answers to fundamental questions related to the theme of financial literacy.

Literatura

- [1] FISHER Slavomil a ŠKODA Jiří. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009. 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3
- [2] HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál. 2001. 312 s. ISBN 80-7178-803-1
- [3] KALINA, Kamil a kolektiv. *Základy klinické adiktologie*. 1. Vydání. Praha: Grada Publishing, a.s. 2008. 392 s. ISBN 978-80-247-1411-0
- [4] KEARNEY, Matthew. STEVENS, Lorna. *Compulsing buying: Literature review and suggestions for future research* in THE MARKETING REVIEW Vol. 12, NO.3, University of Ulster. Westbury Publisher Ltd.UK. 2012. ISSN 1469-347X
- [5] LEE, Shirley, MYSYK, Avis. *The medicalization of compulsive buying* in Science & Medicine, NO.58., Department of Anthropology, Fletcher Argue Building, Universita of Manitoba, Canada. Elsevier Ltd. 2004. ISSN 0277-9536
- [6] MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. Vydání. Praha: Grada. 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4
- [7] NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost*. 4. Vydání. Praha: Portál, 2011. 176 s. ISBN 978-80-7367-908-8
- [8] NEŠPOR, Karel, PERNICOVÁ Hana, CSÉMY Ladislav. *Jak zůstat fit a předejít závislostem*. Praha: Portál. 1999. ISBN 80-7178-299-8
- [9] NOVOTNÝ, Ivan. *Všetci sme potenciální závislí*. In JANIÁKOVÁ, Danica. *Tak už dost! Východiská zo závislostí*. Bratislava: Kontakt, 2003. ISBN 80-968985-0-7

- [10] POKORNÝ, Vratislav, TELCOVÁ, Jana, TOMKO Anton. *Patologické závislosti. 2. Vydání*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky. 2002. ISBN 80-86568-02-4
- [11] POKORNÝ, Vratislav, a kolektiv, *Prevence sociálně patologických jevů*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky s. r. o., 2003. 186 s. ISBN: 80-86568-04-0.
- [12] PRAŠKO, Jan. *Obsedantně-kompulsivní porucha a jak se jí bránit*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. 120 s. ISBN 80-7178-810-4
- [13] PRESL, J., *Drogová závislost. Může být ohroženo i Vaše dítě*. 2. rozšířené vydání. Praha: Maxdorf, 1995. 88 s. ISBN 80-85800-25-X.
- [14] RAHN, Ewald. MAHNKOPF, Angela. *Psychiatrie učebnice pro studium v praxi*. 1. Vydání. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o. 2000. 468 s. ISBN 80-7169-964-0
- [15] SHOAM, Aviv, MAKOVEC BREŇČIČ, Maja. *Compulsive buying behavior in Journal of consume marketing Vol. 20, NO.2, University of Ljubljana, Slovenia*. 2003. s 127-138. MCB UP LIMITED ISSN 0736-3761

Internetové zdroje

- [1] BENKOVIČ, Jozef. *Oniománia. Sociálna prevencia – Informačno-vzdelávaci bulletin* na téma Prevencia nelátkových návykových chorob. 2011. [online] (cit. 2014-02-21) ISSN 1336-9679
- Dostupné na:
http://www.infodrogy.sk/drogyUserFiles/File/socialna_prevencia_3_2008_pre_web.pdf
- [2] BLACK, D.W. *Family History and Psychiatric Comorbidity in Persons With Compulsive Buying: Preliminary Findings*. 1998. [online]. *Am J Psychiatry*, 155, 960-963. Retrieved January 14, 2011,
- Dostupné na: <http://ajp.psychiatryonline.org/cgi/content/full/155/7/960>
- [3] BLACK, D.W. (2001). *Compulsive Buying Disorder: Definition, Assesment, Epidemiology and Clinical Managemant* [online]. *CNS Drugs*. 15(1) 17-27. Retrieved February 22, 2009, Dostupné na: <http://search.ebscohost.com/>
- [4] BLEULER, Eugen. *Textbook of psychiatry*. 3. vydání. The Macmillian company. 1939. 635 str. [online] (cit. 2014-06-10)
- Dostupné na: <https://archive.org/stream/textbookofpsychi00bleu#page/634/mode/2up>
- [5] HOLLANDER, E., Stein, D.J. 2006. *Clinical manual of impulsecontrol Disorders*. Arlington: American psychiatric Publishing, Inc.
- [6] McELROY, S.L., Keck, P.E. Jr., Pope, H.G. Jr., Smith, J.M., Strakowski, S.M. 1994. *Compulsive buying: a report of 20 cases* [online]. *J Clin Psychiatry*, 55(6), 242-250. Retrieved January 19 2011,
- Dostupné na: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/8071278>
- [7] VACEK, Jaroslav. *Behaviorální závislosti*. Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze. 2011. [online] (cit. 2014-03-10)

- [8] NEŠPOR, Karel a SCHEANSOVÁ, Andrea. *Nakupování jako problém: oniomanie (nezdrženlive nakupovani, shopping addiction)*. 2010. [online] (cit. 2014-05-17)
Dostupné na: www.drnespor.eu/SoAdd9.doc
- [9] SMITH, Julia Llewellyn, 1995. Stopping the Shopping Addiction. In: The Times [online]. December 22, 1995, s. 5-7 [cit. 2013-02-13]. ISSN 0140-0460. Dostupné z: <http://legacy.library.ucsf.edu/documentStore/k/z/r/kzr55a00/Skzr55a00.pdf>

Seznam grafů

Graf č. 1 - Pohlaví.....	56
Graf č. 2 - Druh studia.....	57
Graf č. 3 - Setkání s termínem oniomanie.....	58
Graf č. 4 - Co je oniomanie?.....	59
Graf č. 5 - Kde jste se s termínem setkali?.....	60
Graf č. 6 - Co hodnotíte jako zdravou míru nakupování?.....	61
Graf č. 7 - Důsledky oniomanie pro člověka i jeho rodinu.....	62
Graf č. 8 - Je oniomanie porucha nebo trend?.....	63
Graf č. 9 - Jaké jsou příčiny oniomanie?.....	64
Graf č. 10 - Otázka křížové závislosti.....	65
Graf č. 11 - Genderová otázka v souvislosti s oniomanie.....	66
Graf č. 12 - Znáte někoho, u koho se domníváte, že by mohl trpět oniomanie?.....	67
Graf č. 13 - Seřadte poruchy dle vážnosti.....	69
Graf č. 14 - Kde byste vyhledali odbornou pomoc?.....	70
Graf č. 15 - Informovanost dětí a mládeže v problematice nakupování.....	71
Graf č. 16 – Vzdělávání dětí a mládeže v oblasti závislosti na nakupování.....	72

Přílohy

[1] Tabulka č.1 - Míra rizikovosti některých běžně užívaných látek.

[2] Dotazník

Dotazník k diplomové práci na téma "Oniománie"

Vážení studenti,

jmenuji se Romana Statníková a jsem studentkou oboru Psychosociální studií Husitské teologické fakulty UK v Praze. Obracím se na Vás s žádostí o vyplnění dotazníku, který je podkladem pro zpracování mé diplomové práce na téma: „Oniománie“. Dotazník slouží pouze pro účely zpracování diplomové práce, je tedy anonymní.

Děkuji Vám za Váš čas a spolupráci.

1. *Jakého jste pohlaví?:*

- Muž
- Žena

2. *Druh studia?:*

- Bakalářské
- Magisterské

3. *Setkali jste se již s termínem Oniománie?*

- Ano
- Ne
- Nevzpomínám si

4. *Co si myslíte, že oniomanie je?*

- Závislost na kráse
- Nepřiměřené trávení času v obchodech
- Závislost na nakupování

5. *Pokud termín znáte, tak kde jste se s termínem seznámili?*

Nápověda k otázce: Zde můžete zvolit více odpovědí.

- Rodina
- Hromadné sdělovací prostředky (TV, internet, tisk)
- Kamarád/ka
- Literatura
- Studium
- Jiná

6. *Co hodnotíte jako zdravou míru nakupování?*

Nápověda k otázce: Oniomanie je "závislost" na nakupování.

- 1x týdně
- 1x denně
- 2x týdně
- 2x denně
- Jiná

7. *Jaké může podle Vás mít oniomanie důsledky pro člověka i jeho rodinu?*

Nápověda k otázce: Zde můžete zvolit více odpovědí.

- Neúměrnou posedlost vzhledem
- Finanční problémy
- Deprese
- Narušení funkčnosti partnerského vztahu či rodiny

- Sociální fobie
- Jiná

8. *Myslíte si, že oniomanie je porucha nebo trend vznikající vlivem dnešní doby?*

- Trend. Dříve nic takového nebylo
- Je to určitě nemoc, kterou je nutno léčit
- Je to jen nezodpovědnost a upřednostňování vlastních tužeb před povinnostmi

9. *Jaké si myslíte, že jsou příčiny závislosti na nakupování?*

Nápověda k otázce: Zde můžete vyplnit více možností.

- Nízké sebevědomí
- Slevy a marketing
- Člověk neví, co s penězi
- Nutkavá potřeba, kterou nelze ovládnout
- Finanční negramotnost
- Možnosti internetového nákupu
- Nevím
- Jiná

10. *Myslíte, že se může závislost na nakupování objevit u vyléčených pacientů z jiné závislosti?*

- Ano, je to časté
- Ne, nemyslím si
- Nevím

11. *Vyskytuje se podle Vás oniomanie více u mužů nebo žen?*

- Mužů
- Žen
- Stejně

12. *Znáte někoho v okolí, u koho si myslíte, že by mohl oniománii trpět?*

- Ano
- Nikdy jsem se s nikým nesetkal/a

13. *Jak byste sám/sama popsali/a tuto poruchu?*

14. *Seřadte poruchy podle vážnosti.*

- Alkoholismus
- Oniománie
- Workoholismus
- Závislost na internetu (netománie)

15. *Kde byste vyhledali odbornou pomoc?*

- Náповěda k otázce: Zde můžete vyplnit více možností.
- Poradna při finanční tísní
- Rodinná poradna
- Léčebna pro alkoholové a jiné závislosti
- Nevím
- Jiná

16. *V kolika letech by se podle Vás měly děti informovat o možném riziku závislosti na nakupování?*

- V 15 letech
- V 7 letech
- V 10 letech
- Děti by se tímto neměly zatěžovat

17. *Byl/a byste pro, aby se oniománie zařadila do rámcového vzdělávacího programu či do zvláštní přednášky na ZŠ? Např. ve spojitosti s finanční gramotností a prevencí návykového chování.*

- Ano, je potřeba děti učit zodpovědnosti a předcházet problémům
- Ne, nemyslím si, že je to vhodné
- Ne, není to nutné
- Ano, myslím si, že je to dobrý nápad

